

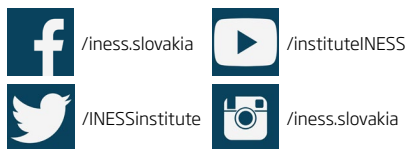
„Štát lebo strelím.“

- Tomáš Janovic

Tomáš Janovic odišiel na večnosť. Svoju stopu zanechal aj v INESS. V začiatkoch nášho fungovania sme sa s ním stretli, aby sme ho poprosili o povolenie používať jeho aforizmus „**Štát lebo strelím**“ na tričkách INESS. Majster súhlasil a niekoľko tričiek nám potom aj prišiel podpísať. Jedno z nich dodnes visí v našej kancelárii.

www.iness.sk/podpora

Mesačník
MARKET FINESS vydáva:

INESS - Institute of Economic
and Social Studies
Na Vršku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

Editor: Ina Sečíková

Editorial

Richard Ďurana

25. októbra prevzala moc v poradí sedemnásť vláda Slovenskej republiky od pádu komunizmu. A veruže štvrtá Ficova vláda začala v štýle: držte si klobúky, bude to jazda! **Lex konsolidáciou**, teda balíčkom 18 opatrení na konsolidáciu verejných financií vo výške 2 miliardy eur, **posadila vláda slovenské hospodárstvo na daňový rollercoaster**. Dane pôjdu hore a ochota podnikat' a budovať hodnoty dole. Lepší spôsob, ako vyhnať mladých a talentovaných ľudí prinajmenšom do susedného Česka vláda ani nemohla vymyslieť. Vláda zatiaľ konsoliduje len na príjmovej strane. **Pred týmto sme varovali už pri predstavovaní Lego kociek predchádzajúcej vlády**. Pre svoju skladačku si Ficova vláda vybrala len tú druhú časť, ľahšiu, ktorá mala prísť ako „nevyhnutné“ zlo po zoškrtaní všetkých neefektívnych výdavkov a neadresných sociálnych balíčkov. **Hra na ľavicu a pravicu pri súčasnom stave verejných financií musí ísť bokom** – ak sa skutočne nechceme dostať do stavu, keď bude štát platobne neschopný. Vymenovanie všetkých negatív vyšších daní, nových daní, daní pre regulované odvetvia a vyšších odvodov by pretiahlo tento úvodník na niekoľko strán. K viacerým okruhom Lex konsolidácia sme v posledných týždňoch pripravili analýzy s návrhmi odporúčaní. Celkovo bol posledný mesiac asi najvýchovnejší v 17-ročnej histórii INESS (opäť tá sedemnástka!); vydali sme 7 nových publikácií, zorganizovali niekoľko seminárov pre médiá a diskusných podujatí, vydali presne desať podcastov a vytrvalo odpovedali médiám.

Okrem toho naplno bežali (alebo skôr perpetuálne bežia) naše vzdelávacie programy. Máme za sebou výborný **druhý ročník Ekonomického Base Campu**, kde sme počas štyroch dní odovzdávali naše vedomosti 33 šikovným študentom stredných a vysokých škôl. Opäť sme rozbehli **prednášky Cena štátu** na stredných školách po Slovensku. Na jeseň predovšetkým vo východnej časti. Potešil nás záujem žiakov ale aj učiteľov. Cítili sme, ako veľmi si vážia návštevu cez celé

Slovensko. Vzdelávať mladých o tom, že aj služby, o ktorých si myslia, že sú zadarmo, majú svoju cenovku, považujeme za dôležitú súčasť rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku. Pokiaľ sa mladý volič pri prvom sľube ktoréhokoľvek politika nepozastaví a nespýta sa, odkiaľ na to dotčný vezme peniaze (pretože má len 3 možnosti: zvýšiť dane, viac nás zadlžiť alebo zobrať tieto peniaze v iných sektoroch, kde budú chýbať), občianska spoločnosť zostane len zbožným prianím.

Kvôli plošnejšiemu rozširovaniu ekonomického vzdelávania sme na Slovensko priniesli **Ekonomickú olympiádu**. Počas uplynulých 2 týždňov prebehli školské kolá 7. ročníka olympiády pre stredné školy. **Aj v tomto roku sme opäť prekonal rekord, zapojilo sa 10 730 študentov z viac než 250 stredných škôl z celého Slovenska**. Začiatkom budúceho roka pokračujeme krajskými kolami a po nich celoslovenským finále. Stále však beží registrácia škôl do **druhého ročníka Ekonomickej olympiády pre základné školy**. Školy majú možnosť prihlásiť sa do 8. januára. Ak vaše deti chodia na základnú školu, popýtajte sa, **či je už prihlásená!** Na **webe olympiády** nájdete tiež odporúčanú študijnú literatúru.

V posledných rokoch naberá na intenzite hnutie Degrowth (ne-rast). Presakuje do verejných diskusií a predovšetkým mladých ľudí chytá za srdce myšlienka obmedzenia produkcie ako obrany proti konzumu a redukcii ekonomickej aktivity. Degrowth aktivisti však zabúdajú povedať, k čomu táto ideológia vedie. Tak sme to povedali za nich v novej publikácii **Degrowth: zlá odpoveď na dôležitú otázku**.

Vianoce sú doslova za dverami, tak vám prajem v mene celého INESS ich príjemné prežitie v kruhu vašich blízkych. Rovnako vám (a aj nám) prajem to, čo je uvedené na PF obrázku na druhej strane.

Richard Ďurana

Viac slobody, trhu a práva do roku 2024 Vám želá INESS

Milí čitatelia Market **Finessu**, priaznivci a podporovatelia INESSu,
sme Vám veľmi vdáční za Vaš záujem o našu činnosť a podporu počas celého posledného roka.

Naše špeciálne poďakovanie Vám patrí aj preto, že bez Vašej podpory by sme len ťažko mohli v našej činnosti pokračovať, a **my si každú Vašu podporu (v akejkoľvek forme) nesmierne vážime.**

**Prajeme Vám príjemné, pohodové Vianoce
a do nového roka čo najviac slobody, trhu a práva.**

Váš tím **INESS**

Obsah

Ako zabetónovať plytvanie v rozpočte? Vyššími daňami!	4
„A ted' si vás zdaním všecky!“ Tiché zdanenie, o ktorom Ministerstvo financií mlčí	5
Ako PISA výsledky môžu skresľovať realitu o našom školstve	6
Viac peňazí áno, viac odvodov nie	7
Koľko zarobí reťazec na jogurte?	8
Ako (ne)funguje sociálna politika na Slovensku	9
My vám povieme, ako lepšie, pokojnejšie a bezpečnejšie žiť	10
Mladí by mali mať predstavu, o čom je slovenský dôchodok	11
Mýtus o lacnejších rakúskych potravinách	13
Politika postavená na anekdotách	14
Štíhlejší ľudia? Možno tak peňaženky	15
Plynový terorista	16
Mali by byť vo verejnom sektore vyššie mzdy ako v súkromnom sektore?	17
Talianky pokus o základný príjem	18
Nové publikácie	20
Chlieb a politika	20
Sladké daňové pokušenie: Daň z cukru zúži vašu peňaženku, ale nie postavu	20
Degrowth: zlá odpoveď na dôležitú otázku	21
Paleo žiaci v stredovekej škole v digitálnej dobe	21
Drahá budúcnosť zdravia	22
Ako menej plytvať v zdravotníctve	22
Slovenské zdravotníctvo 2023 - 2030: Problémy a ich zlepšenia	23
Podujatia	23
Ekonomický base camp 2023	23
Ekonomické reči #27: Fenomén degrowth: Rásť či nerásť?	24
Seminár pre médiá: Sladké daňové pokušenie	24
Seminár pre médiá: Drahá budúcnosť zdravia	25
Prednášky Ceny štátu	25
INESS v Bundestagu	25
INESS na Liberty Forum 2023 a COO Summite	26
INESS na konferencii Trend zdravotnícky manažment 2023	26
INESS pri okrúhlym stole Zdravotníckeho denníka	27
INESS na 24. lekárnickom kongrese	27
Vianočný večierok wINESS 2023	27
Vlogy a podcasty	28
Cena štátu	30
INESS publikácie	31
INESS knihy	31

Ako zabetónovať plytvanie v rozpočte? Vyššími daňami!

Radovan Ďurana

Posledný rozpočet ministra financií Petra Kažimíra v roku 2019 pred jeho odchodom do pohodlnej kancelárie Národnej banky Slovenska počítal s deficitom 0,1 % HDP. To bolo nejakých 100 miliónov eur. Štát vtedy nakoniec skončil so sekerou za 1,3 miliardy eur. Skoro vyrovnaný mal byť aj ten nasledujúci rozpočet, ale prišiel covid a z plánovaného deficitu 0,5 % bolo zrazu 10 % HDP.

Mohlo by sa zdať, že za takú veľkú sekeru môžu práve supernákladné covidové opatrenia, ale nie je to celá pravda. Skoro vyrovnaný rozpočet môžete dosiahnuť aj tým, že sa spoliehate na prudký rast daňových príjmov kvôli rastu ekonomiky. Nastavíte výdavky takým spôsobom, že akékoľvek spomalenie ekonomiky vytlačí deficit do výšin. To je presne prípad Slovenska, je to dedičstvo nezodpovedného myslenia „musíme sa s občanmi podeliť o ekonomický rast“.

Hoci v minulom roku vláde v snahe o konsolidáciu výrazne skomplikovala život energetická kríza, za rekordný deficit v eurozóne si „môžeme sami“. Na Slovensku je hlboko usadená politická kultúra, že hrdina je ten, kto pomôže všetkým, a nie ten, kto pomôže núdznym. Prístup minulej vlády k energiám by sa dal ilustrovať heslom „ani jeden bazén nemôže ostať nevyhriaty“. Plošná pomoc všetkým, nech to stojí, čo to stojí. Poskytovanie dávok všetkým bez ohľadu na ich potreby vidíme v rodinnej politike, vidíme to v neobmedzenom nároku na bezplatnú zdravotnícku starostlivosť, v 13. dôchodkoch, vidíme to aj v školstve a iných sektoroch. Nie je to ani prejav sociálnej demokracie, je to prejav rozpočtového populizmu a politickej krátkozrakosti.

Ekonomika mierne rastie, ale Slovensko skončí v roku 2023 s deficitom 7,3 miliardy eur. Každé šieste euro výdavkov mimo transferov z EÚ si musíme požičať. Keby sme zrušili rozpočtovo najvýznamnejšie ministerstvo práce so všetkými dávkami za 5 miliárd eur a ministerstvo vnútra so 40-tisícami zamestnancov, nestačilo by to na vynulovanie deficitu.

Až v takom hlbokom probléme sme.

Ekonom by si prirodzene položil otázku, ako najefektívnejšie nastúpiť na cestu znižovania deficitu. Ódorovci si nakreslili zoznam, ktorý 60-percentnú váhu pripísal zvyšovaniu daní. Znižovanie výdavkov bolo pre nich nutnou podmienkou konsolidácie.

Rozpočtoví populisti majú pochopiteľne inú metriku. Adresnosť sociálnych výdavkov je pre nich neznámou, preto sa musia zvyšovať dane a len dane. Hlavne rýchlo a mnohými opatreniami naraz, túto techniku už úspešne otestoval Kažimír po veľkej finančnej kríze. To, že sa tým spomalí biedny ekonomický rast, keď Európa stojí nad priepasťou recesie, nie je podstatné. Dôležité je plnenie volebných sľubov, ktoré vyhrávajú voľby.

Každý sľub má svoju cenu.

Ak chcete 13. dôchodok aj pre tých dôchodcov, ktorí dostávajú dôchodok 1 700 eur mesačne, musíte zoškrtiť druhý pilier. Teda zobrať dnešným sporiteľom tretinu budúcich úspor a poslať ich dnešným dôchodcom. Sporitelia dostanú za to budúci príslub štátneho dôchodku z priebežného systému, ktorý v roku 2060 má mať stratu skoro 5 % HDP.

Ak nechcete reformovať štátne nemocnice, naďalej sľubovať neobmedzenú zdravotnú starostlivosť všetkým a platiť lekárom európske mzdy, zvýšite zamestnancom aj živnostníkom zdravotné odvody.

Ak chcete vyplácať rodičovský dôchodok a prídavky na deti a daňový bonus aj guvernérovi národnej banky, musíte zdaniť banky najvyššou sadzbou široko-dialeko.

Ak chcete pokračovať v ilúzii superlacných energií pre domácnosti (plyn bude na Slovensku aj v roku 2024 podstatne lacnejší ako v Česku, kde nie sú žiadne plošné kompenzácie), musíte k vyššie spomínaným daniam ešte viac zdaniť fajčiarov a konzumentov alkoholu.

Dalo by sa pokračovať. Pre tento konsolidačný balíček už mám pomenovanie: „Ako zabetónovať plytvanie vo verejných výdavkoch“.

Bolo by zavádzajúce tvrdiť, že okolnosti si ho vynútili. Ešte viac zavádzajúce by bolo tvrdiť, že dochádza k ozdravovaniu verejných financií. Je to opäť nám dobre známy rozpočtový populizmus, so všetkým, čo k nemu patrí. Spomalenie ekonomického rastu, spomalenie rastu čistých miezd, menej slobody občanov.

Denník Postoj, 7.12. 2023

Celý komentár si tiež môžete [vypočuť ako audio](#) v rámci našej série podcastov **INESS do UCHA**.

Tešíme sa na vašu priazeň aj na tomto kanáli!

„A ted' si vás zdaním všecky!“ Tiché zdanenie, o ktorom Ministerstvo financií mlčí

Matej Bárta

Predstavte si, že podnikáte. Máte malú firmu, prípadne živnosť, a darí sa vám akurát tak, aby ste si naprieč náročným časom udržiavali rovnakú životnú úroveň. A potom zrazu, bez toho aby sa vaše príjmy v porovnaní s cenami okolo vás zvýšili, vám štát povie, že už zarábate dostatočne veľa na to, aby ste na daniach platili viac. Môže sa vám to zdať absurdné, avšak podobnú situáciu každoročne zažíva časť slovenských podnikateľov. Takouto udalosťou je vznik povinnosti registrácie pre daň z pridanej hodnoty (DPH).

Keď Slovensko rokovalo o svojom vstupe do Európskej únie (EÚ), vyrokovalo si sumu 35 000 € ako limit registračnej povinnosti na DPH. Vstupom do EÚ 1. mája 2004 sa teda limit zmenil z dovtedajších 750 000 korún na 1 500 000 korún, čo v tom čase predstavovalo približne spomínaných 35 000€.

Okrem zmeny limitu došlo aj k ďalšej podstatnej zmene, keď sa harmonizovala legislatíva. Predĺžilo sa totiž časové obdobie relevantné pre registráciu pre platbu DPH z 3 na 12 mesiacov. V praxi to znamenalo, že hoci stúpila finančná hranica registrácie (čo pre podnikateľov znamenalo zvoľnenie podmienok), došlo zároveň k sprísneniu podmienok, keďže sa predĺžilo obdobie relevantné pre dosiahnutý obrat. Zatiaľ čo dovtedy mal podnikateľ na dosiahnutie limitu len 3 mesiace, po zmene zákona sa posudzovalo obdobie až 12 mesiacov.

O približne štyri a pol roka neskôr, konkrétne 1. januára 2009, Slovensko vstúpilo do eurozóny. Od vstupu do EÚ však Slovenská koruna posilnila natoľko, že zatiaľ čo ešte v máji 2004 predstavovalo 1,5 milióna korún približne 35 000 €, na začiatku roka 2009 už 1,5 milióna korún predstavovalo 49 790 €. Kvôli smernici EÚ tak spolu so vstupom do eurozóny prišlo aj k zníženiu limitu pre registráciu na DPH na 1 054 410 korún, čo predstavovalo pôvodne dohodnutých 35 000 €.

Zo dňa na deň sa tak výrazne znížila hranica, od ktorej sa podnikatelia museli registrovať pre DPH. V praxi to znamenalo vznik novej daňovej povinnosti (a teda navýšenie nákladov) pre približne 12-tisíc malých podnikateľov. Problémy to spôsobilo napríklad poskytovateľom služieb, ktorí nepotrebovali na svoje podnikanie veľa materiálu, a teda nemohli zmierniť dopady novej dane znížením nákladov (odpočtom DPH na vstupe).

Na výber im teda ostalo len premietnutie novej dane do cien produktov, čo zhoršilo ich pozíciu v konkurenčnom boji, alebo zmierenie sa s nižšími ziskami v dôsledku zvýšených nákladov.

Tento stav však vydržal len 6 mesiacov. Rada pre hospodársku krízu vtedy uložila Ministerstvu financií úlohu rokovať s EÚ o opätovnom navýšení limitu. Na žiadosť vlády Slovensko dostalo od Európskej komisie výnimku a od 1. júla 2009 začal opäť platiť limit 49 790 €. Tento limit platí dodnes, teda už viac ako 14 rokov bez zmeny.

A v tom spočíva jadro problému. Zatiaľ čo mzdy na Slovensku rastú, limit, od ktorého sú podnikatelia povinní platiť DPH, ostáva rovnaký. V čase opätovného zvýšenia limitu bola priemerná mzda na Slovensku 744€. Limit na registráciu pre DPH vo výške 49 790 € teda predstavoval **približne 70-násobok priemernej mzdy**. V roku 2022 však priemerná mzda bola 1 304 €. Limit na registráciu pre DPH tak v roku 2022 predstavoval už len približne **38-násobok priemernej mzdy**. **Súčasná vysoká miera inflácie sa naďalej prenáša aj do silného rastu miezd, čo skutočný limit pre registráciu ešte výraznejšie zníži.**

Už súčasný limit pritom predstavuje podstatne nižší násobok mzdy než to bolo v roku 2009 po skokovom znížení limitu na 35 000 €. Pri priemernej mzde 744 € vtedy limit predstavoval 47-násobok priemernej mzdy. Tento pomer vtedy vytvoril daňovú povinnosť pre 12-tisíc podnikateľov a vyvolal vlnu odporu, ktorá vyústila do opätovného zvýšenia limitu.

To, čo sa v roku 2009 stalo zrazu, sa od opätovného zvýšenia limitu deje „potichu“ dodnes, pričom v súčasnosti je zdaňovanie dokonca prísnejšie, než v roku 2009. **Štát takýmto spôsobom už viac než 14 rokov rok čo rok umelo zvyšuje daňové zaťaženie a čoraz viac sťažuje podnikanie.**

Adekvátnou požiadavkou je preto zvýšenie tejto hranice tak, aby reflektovala vyššiu mzdovú a cenovú úroveň v ekonomike.

Priestor na zvyšovanie určite existuje – napríklad v Rumunsku bola v roku 2021 hranica nastavená na 300 000 rumunských lei, čo v októbri 2023 v prepočte predstavuje približne 60 300 €. Hranica je tak nastavená na približne 49-násobok priemernej mzdy. Ešte vyšší limit registrácie pre DPH má Taliansko (65 000 € v roku 2021), Francúzsko pre podnikanie s tovarom (85 800 €; pre podnikanie so službami je nastavený limit 34 400 €) a Írsko (75 000 € pre podnikanie s tovarom; 34 400 € pre podnikanie so službami).

V súčasnosti je ešte stále potrebné na základe článku 395 smernice o DPH o výnimku pre zmenu prahovej hodnoty požiadať Európsku komisiu. Takto postupovala Česká republika, kde vláda 2. novembra 2021 odsúhlasila poverenie Ministerstvu financií ČR, aby požiadalo EK o zvýšenie limitu zo súčasných 1 mil. Kč na 2 mil. Kč. Česká republika požiadala o zvýšenie limitu na konci roka 2021 z 35 000 € na 85 000 € do 31. decembra 2024. **Žiadosti Českej republiky bolo vyhovené koncom mája 2022** a nový limit platí od 1. januára 2023. Odhadovalo sa, že tým ubudne až 105-tisíc platcov DPH.

Pri priemernej mzde 1 304 eur za rok 2022 a 70-násobku priemernej mzdy by mal nový limit na Slovensku predstavovať 91 280 eur. Legislatíva EÚ platná od 1.1.2025 však neumožňuje zvýšenie limitu povinnosti platiť DPH na viac ako 85 000 €. Nová vláda by preto mala v prvej polovici roku 2024 pripraviť návrh zákona na navýšenie limitu na 85 000 €.

Z dôvodu podpory malého podnikania by bolo vhodné, aby k navýšeniu limitu došlo čo najskôr. Zo zvýšeného limitu by pritom neprofitovali len samotní podnikatelia. Vďaka nižším nákladom by si podnikatelia mohli dovoliť nastaviť nižšie ceny pri svojich produktoch. V konečnom dôsledku by sme teda z takéhoto opatrenia profitovali všetci.

Vo svojich programoch majú zvýšenie limitu pre povinnú registráciu k platbe DPH hneď tri strany, konkrétne:

KDH: „Navrhujeme zvýšiť hranicu pre povinnú registráciu platiteľa DPH na 60-tisíc eur na rok.“

SaS: „Zvýšime hranicu povinnej registrácie za platiteľa DPH na 75 000 eur. Od 1. januára 2025 túto hranicu zvýšime na 85 000 eur.“

SNS: „Navrhujeme zvýšiť limit obratu pre povinnosť registrovať sa za platiteľa DPH na výšku 100.000,- EUR.“

Veríme preto, že nová vláda v akomkoľvek zložení nájde podporu pre takýto návrh.

blog SME, 13.12. 2023

Ako PISA výsledky môžu skresľovať realitu o našom školstve

Róbert Chovanculiak

Celkové hodnotenie slovenských žiakov vyznieva trochu inak, ak sa ho pokúsime rozmeniť na drobné.

Minister školstva označil výsledky PISA testovania 2022 za národnú tragédiu. Aj vďaka tomu sa téma vzdelávania dostala na stránky novín a do večerných správ. Keď však opadnú emócie a za rysovací stôl zasadnú architekti reforiem, je potrebné sa na dáta z PISA pozrieť s chladnou hlavou.

Na úvod je potrebné zasadiť prepád slovenských žiakov do kontextu zvyšku sveta a starších testovaní. Nezhoršili sa len naši žiaci, ale výrazne poklesol aj priemer krajín OECD, a to vo všetkých gramotnostiach. Takže naše horšie výsledky kopírujú trend okolitého sveta.

A áno, je pravda, že slovenské výsledky sú v porovnaní s inými krajinami podpriemerné, ale také boli aj v minulých testovaniach, a to dokonca ešte viac. Napríklad v matematike sme zaostávali v roku 2015 za priemerom o 26 bodov, tento rok je to 8 bodov.

Za najväčší problém aktuálnej diskusie však považujem snahu automaticky interpretovať výsledky PISA testovaní ako hodnotenie kvality školstva. Krajiny s vyššími výsledkami majú lepšie školstvo a tie s nižšími horšie.

Lenže takéto jednoduché to zďaleka nie je. Je to, ako keby ste chceli porovnať výsledky žiakov bratislavského gymnázia so strednou odbornou školou vo Veľkom Krtíši. Rozdielne výsledky detí nebudú dané len kvalitou školy, ale aj rozdielnymi žiakmi.

Podobne aj naprieč OECD krajinami existujú veľké kultúrne, príjmové a demografické rozdiely. A preto rôzne výsledky jednotlivých krajín do značnej miery odzrkadľujú tieto individuálne charakteristiky krajín.

Napríklad v ázijských krajinách, ktoré boli historicky ovplyvnené [konfuciánskou tradíciou](#), existuje dodnes silná vysoká prestíž vzdelávania. Ľudia v týchto oblastiach doslova veria v náboženstvo učenia sa. Vzdelávanie považujú za hodnotu samu osebe a podriaďujú jej všetko. Rodičia a aj deti sami na seba vyvíjajú silný tlak, aby dosiahli čo najvyššie výsledky. Takto namotivované deti môžu pokojne aj v podpriemerných školách dosahovať vysoko nadpriemerné výsledky.

Ďalší silný vplyv má demografia. Napríklad zo štatistík PISA vyplýva, že imigranti majú spravidla horšie výsledky ako domáci obyvatelia. Ak aj výsledky imigrantov očistíme o vplyv socioekonomického zázemia, tak majú v priemere o 11 bodov nižšie výsledky. V krajinách ako Fínsko, Švédsko a Nemecko je to o 42, 34 a 32 bodov menej.

Ak je potom v rôznych krajinách rôzny podiel imigrantov alebo sa ich počet v čase mení, tak to ovplyvňuje priemerné výsledky krajín. A to bez ohľadu na kvalitu školstva. Zjednodušene: Zmena demografie zmení priemerné výsledky.

Príkladom tohto efektu sú aj výsledky v PISA testovaní žiakov z USA. V matematike sa americké deti umiestnili jednu priečku nad slovenskými. Amerika má však etnicky a rasovo rôznorodú populáciu. Bieli obyvatelia tvoria približne 59 %, obyvatelia s hispánskym pôvodom 19 %, Afroameričania 13 % a Aziati 6 %.

Keby sme rozdelili výsledky USA podľa týchto skupín obyvateľstva a zasadili ich do medzinárodného porovnania, tak dostaneme **úplne iný obrázok**. Americkí Aziati sa dostanú na prvé miesto vo svete. Bieli Američania skončia na 6. mieste pred Hongkongom a Južnou Kóreou. A Američania hispánskeho pôvodu a Afroameričania budú niekde v polovici rebríčka.

Takto podané štatistiky ukazujú, že americké školstvo v skutočnosti pri väčšine obyvateľstva na tom nie je vôbec tak zle, ako sa zvykne tvrdiť, naopak, funguje vysoko nadpriemerne. Ale významne zlyháva pri vzdelávaní minorít, ktoré často čelia generačnej chudobe. Toto je extrémne dôležitá a užitočná vedomosť pri diskusiách o reformách školstva.

Vráťme sa k Slovensku. Porovnávať sa s Hongkongom a Japonskom nemá zmysel. Ale aj keď sa pozrieme na krajiny V4, je zrejme, že so slovenským školstvom nie je nič v poriadku. Napríklad v čitateľskej gramotnosti dosiahli slovenskí žiaci o 26 bodov menej ako maďarskí a o 42 bodov menej ako českí a poľskí žiaci. To je extrémne veľký rozdiel na krajiny s podobnou kultúrou, podobnými výdavkami na školstvo, podobne odmeňovanými učiteľmi a tak ďalej.

Keby som mal analyticky odhadnúť hlavný zdroj tohto rozdielu medzi krajinami V4, tak to nebudú iné, lepšie vzdelávacie techniky, kvalitnejšie učebnice ani dostupnejšie tablety, ale demografia.

Na Slovensku dlhodobo ignorujeme, a keď neignorujeme, tak neriešime a keď riešime, tak len veľmi neefektívne, problém s marginalizovanými rómskymi komunitami. Rómovia tvoria podľa odhadov **9,1 % populácie Slovenska**, čo patrí medzi najvyššie podiely v EÚ a u detí v školskom veku to bude pravdepodobne ešte viac. Na porovnanie v Maďarsku je to 7 %, v Česku 1,6 % a v Poľsku menej ako 0,5 %.

Keďže nemáme k dispozícii presné dáta o výsledkoch PISA podľa rôznych skupín obyvateľov Slovenska, nedokážeme povedať, aká časť zaostávania našich výsledkov sa dá vysvetliť demografickým faktorom. Niekoľko skutočností naznačuje, že to nemusí byť zanedbateľná časť. Po prvé, silný vplyv socioekonomického zázemia na výsledky žiakov v PISA testovaniach.

A po druhé, najnižší socioekonomický decil slovenských žiakov dosahuje tie najnižšie výsledky z matematiky zo všetkých krajín OECD, konkrétne **330 bodov**. A čo je horšie, druhý najnižší decil na Slovensku je hneď na druhom mieste (338 bodov) a dosahuje tak horšie skóre ako tie najnižšie decily ostatných krajín OECD (hneď za nami sú maďarské decily).

Ak je táto hypotéza pravdivá, tak to znamená dve veci. Po prvé, vzdelávanie v bežných školách, ktoré navštevuje väčšinové obyvateľstvo, dosahuje porovnateľné výsledky s krajinami V4. Teda na našich školách sa neodohráva úplná katastrofa, dnešné deti nie sú odsúdené na beznádejnú budúcnosť.

Po druhé, o to väčší problém máme na školách, ktoré vzdelávajú deti prichádzajúce z generačnej chudoby, a o to väčšia pozornosť by sa im mala venovať a malo by sa to stať hlavným reformným úsilím v školstve.

V súčasnosti prebieha pilotná fáza obsahovej reformy školstva, ktorá však mieri skôr na bežné až nadpriemerné školy, ktoré sa dokážu zžiť s novými pedagogickými metódami ako „bádateľský prístup“ a vzdelávanie založené na objavovaní.

Tieto metódy však nemusia byť vhodné pre slabých žiakov, ktorým chýbajú základné zručnosti a pri ktorých **výskum ukazuje**, že sú vhodnejšie skôr explicitné metódy vzdelávania cez priame

inštrukcie. To je problém každej plošnej reformy, ktorá sa snaží nájsť jedno riešenie pre všetkých. To je nemožné v krajine s takými veľkými rozdielmi v podmienkach ako na Slovensku.

Denník Postoj, 8.12. 2023

Ak vás témy školstva a vzdelávania zaujímajú viac, veríme, že vás zaujme aj ďalší komentár Róberta Chovanculiaka, ktorý sa venuje hľadaniu odpovede na otázku, čo robiť, aby sa úroveň slovenského školstva mohla zlepšiť s názvom ***Nepotrebujeme zmeniť obsah, ale pravidlá hry v školstve***. A ak by ste sa chceli dozvedieť ešte viac, vrelo odporúčame hlbšiu analýzu - publikáciu ***Ako prelomiť ľady v školstve***.

Viac peňazí áno, viac odvodov nie

Martin Vlachynský

Priznám sa, pád takého tabu som nečakal. Vlády menili všetky možné dane, ale sadzby zdravotného odvodu sa 20 rokov nikto ani nedotkol. Až teraz.

Mohol by som tu skončiť s konštatovaním, že zdvíhať daňovo-odvodové zaťaženie v čase, keď z mikulášskeho vreca sypem 13. dôchodky, dotácie na hypotéky, energie a dokonca aj letecké linky, je pľuvanec do tváre všetkých občanov. Ale to by bol príliš krátky komentár.

Martin Smatana mi na **svojom blogu** už uľahčil prácu, keď popísal všetky fiškálne náležitosti tohto kroku. V princípe s ním súhlasím v tom, že zdravotníctvo bude žiadať viac peňazí. Presnejšie, dopyt ľudí po väčšom množstve zdravotných služieb bude žiadať viac zdrojov v zdravotníctve. Venovali sme sa tomu napríklad v nedávnej publikácii ***Drahá budúcnosť zdravia***.

Problém je, že navyšovanie zdrojov prichádza tradične bez akejkoľvek naviazanosti na kvalitu alebo kvantitu. Zamestnanec či živnostník nevedia, čo dostanú za vyššie „poistné“. To, že sa tak deje cez navyšovanie poistného, je problémom v probléme. Ak navyšovať, tak cez vyššie platby za poistencov štátu. A to z dvoch dôvodov.

Prvým je to, že zvýšenie platby z rozpočtu by nútilo vládu utriediť si priority. Chcem dotovať hypotéky, alebo zvýšiť zdroje v zdravotníctve? Kde nie sú priority, tam je populizmus. Vláda takto hodila celý problém na zamestnávateľov a zamestnancov (inteligentní ľudia snád' chápu, že „odvod zamestnávateľa“ je len **úctovná fikcia**) a má voľnejšie ruky k plytvaniu na kupovanie voličov.

Druhým dôvodom je priepastný rozdiel medzi platbami za poistencov štátu a platbami zamestnancov a živnostníkov. Technokrat by namietal, že je to jedno, na konci dňa záleží na celkovej sume. To však nie je pravda. Máme síce konkurenčný poistný systém, no ten využíva len zlomok výhod konkurencie. Neexistuje a ani nemôže existovať konkurencia v cenách a v produktoch. Bráni tomu náš systém financovania, v ktorom daň voláme „poistka“. Zbližovanie „cien poistenia“ pre ekonomicky aktívnych a poistencov štátu by umožnilo v budúcnosti uvažovať nad reformou celého systému smerom k nominálnemu poistnému, aké funguje v Holandsku.

A to sa vôbec ne bavíme o ďalších možnostiach vstupu nových zdrojov do zdravotníctva, ako je spoluúčasť pacienta, pripoistenie či privatizácia VŠZP.

K novej ministerke som bol **pred mesiacom** opatrne optimistický. Zvyšovanie odvodov som nevidel ani v predvolebnom programe, ani v PVV. Môžeme len hádať, či to bol jej nápad, alebo je len vykonávateľka, no píšem si čierny bod.

Ozdravme.sk, 6.12. 2023

Viac na tému (nedostatku) financovania v zdravotníctve si môžete prečítať v komentári [Budúcnosť si prejedáme aj v zdravotníctve](#). O 11 oblastiach na zmenu, ktoré sú rozhodujúce pre komplexnú zmenu systému zas v texte [Ministerka číslo 21](#).

Kol'ko zarobí reťazec na jogurte?

Martin Vlachynský

Vo videu sme vám vysvetlili, čo sú to marže a aké reálne marže majú potravinové reťazce na Slovensku. V tomto texte dovysvetlíme detaily.

Ako fungujú marže

Pojem „marža“ označuje podiel niečoho na celku. Marža preto nikdy nemôže byť vyššia ako 100 % - znamenalo by to totiž, že časť je väčšia ako celok, z ktorého pochádza! Pri finančnej analýze podniku môžeme zobraziť viacero druhov marží.

Podnikové financie si môžeme predstaviť ako cibuľu. Celá cibuľa predstavuje všetky tržby podniku. Tržby sú peniaze, ktoré spoločnosť získa od zákazníkov - pozor, nezamieňať so ziskom! Ak ošúpeme prvú vrstvu, ktorou sú náklady na tovar, dostaneme obchodnú maržu. Ak ošúpeme druhú vrstvu, ktorou sú náklady na prevádzku, dostaneme EBITDA maržu. Ak ošúpeme poslednú vrstvu, ktorou sú náklady na dane, alebo úroky, dostaneme von jadro - ziskovú maržu.

Ako sme vyrátali fiktívne marže v našom videopríklade s jogurtom?

Obchodná marža. Označuje, aký podiel z utržených peňazí ostal obchodu po odčítaní nákladov na zaobstaranie tovaru. V našom fiktívnom príklade zaplatil obchodník za jogurt mliekarňam 35 centov a predáva ho za 50 centov. Rozdiel teda predstavuje obchodnú maržu. A keďže marže vyjadrujeme v percentách, vypočítame ju nasledovne: $(50 - 35) / 50 = 0,3$. Výsledok 1 by znamenal 100 %, takže 0,3 predstavuje 30 %.

Existuje aj termín obchodná prírážka. Tá vyjadruje, o koľko je predajná cena vyššia ako nákupná. Ak obchodník kúpil jogurt za 35 centov a predáva ho za 50 centov, obchodná prírážka je $50/35 - 1 = 43\%$ (predajná cena je o 43% vyššia ako nákupná).

EBITDA marža. Touto anglickou skratkou sa označuje marža, ktorá predstavuje príjmy (Earnings) pred (Before) započítaním úrokov (Interest), daní (Taxes), odpisov (Depreciation) a umorenia (Amortization). Označuje, aký podiel z utržených peňazí ostal obchodu po odčítaní nákladov na zaobstaranie tovaru (odčítané z celku pri výpočte obchodnej marže) a po odčítaní rôznych prevádzkových nákladov, napríklad miezd, energií a podobne. Neráta sa však s nákladmi na finančný kapitál (napríklad úroky, ktoré obchodník platí za svoje úvery), nákladmi na hmotný kapitál (napríklad budovy, rôzne zariadenia), ani s daňami.

Tieto náklady sa účtovne rozrátajú na jednotlivé kusy tovaru. V našom fiktívnom príklade pripadá na jeden predaný jogurt 5 centov nákladov na pracovnú silu, upratovaciu firmu a programátorov pokladní. Opäť treba zarátať aj náklady na nákup samotného jogurtu vo výške 35 centov.

Jogurt obchodník predáva za spomínaných 50 centov, EBITDA maržu preto vypočítame nasledovne: $(50 - 35 - 5) / 50 = 0,2$. V tomto príklade je EBITDA marža 20%.

Zisková marža. Tá označuje, koľko peňazí ostane obchodníkovi po zaplatení úplne všetkých nákladov, teda aj daní, budov, či úverov (teda aj všetky náklady, ktoré boli ešte vynechané pri výpočte EBITDA marže). V našom príklade pripadá na jeden jogurt náklad na dane, odpisy a úroky

vo výške 5 centov. Výpočet ziskovej marže je preto nasledovný: $(50 - 35 - 5 - 5) / 50 = 0,1$. Zisková marža je 10 %.

Ani zisk nejde automaticky do vreciek majiteľov. Časť ostáva ako rezerva na horšie časy. Časť sa investuje, napríklad do výstavby nových predajní. Časť sa vyplatí ako dividenda. Mimochodom, veľké reťazce sú verejne obchodované spoločnosti. To znamená, že ich akcie si môžete kúpiť aj vy - a v tom prípade budete dividendu z ich zisku inkasovať aj vy.

Aká je realita na Slovensku?

Príklad s jogurtom bol fiktívny - čísla sme si pre zjednodušenie nášho výkladu vymysleli. Vieme sa však pozrieť aj na reálne výsledky obchodníkov na Slovensku. Každá obchodná spoločnosť musí totiž každoročne povinne odovzdať takzvanú ročnú účtovnú závierku. V nich sú uvedené základné účtovné výsledky za daný rok. Tieto musia byť presné, počítajú sa z nich totiž dane a daňové úrady ich môžu hocikedy preveriť. Veľké spoločnosti navyše musia povinne získať aj potvrdenie o ich správnosti od nezávislého audítora.

Tieto závierky sú dostupné na stránke registeruz.sk. My sme pre rýchlejšie spracovanie využili komerčné služby spoločnosti FinStat, ktorá tieto závierky spracováva do používateľsky prívetivejších databáz.

Vybrali sme 4 najväčšie reťazce na Slovensku, spoločnosti Lidl, Kaufland, Billa a Tesco. Ich tržby a náklady sme sčítali, výsledné hodnoty sú teda vážené tržbami jednotlivých spoločností.

Výsledky sú nasledovné:

Obchodná marža bola v roku 2022 vo výške 27 %.

Znamená to, že v priemere nakupovali tovar za 73 eur a predávali ho za 100 eur. Samozrejme, píšeme o priemerných hodnotách. Určite existuje tovar, za ktorý obchodník zaplatil oveľa menej. Zároveň to ale znamená, že existuje aj tovar, za ktorý obchodník zaplatil viac než 73 % jeho pultovej ceny.

EBITDA marža dosiahla v roku 2022 hodnotu 9 %.

Znamená to, že okrem 73 eur za nákup tovaru museli reťazce zaplatiť ďalších 18 eur napríklad na mzdách predavačiek a skladníkov.

Zisková marža dosiahla v roku 2022 hodnotu 4 %.

Z tovaru, za ktorý zákazník zaplatil 100 eur, ostali obchodníkom po zaplatení samotného tovaru, miezd, energií, služieb, daní, úrokov a všetkých ďalších nákladov 4 eurá.

Ak vás zaujímajú marže nielen štyroch najväčších reťazcov, ale väčšej skupiny obchodníkov, odporúčame našu publikáciu s názvom **Chlieb a politika**.

Venujeme sa v nej nielen maržiam, ale aj téme rastu cien potravín.

Ďalšie analýzy marží môžete nájsť v [blogu spoločnosti FinStat](#).

Ako (ne)funguje sociálna politika na Slovensku

Róbert Chovanculiak

Sociálna politika historicky vznikala ako decentralizovaný nástroj pomoci chudobným a odkázaným ľuďom. Postupne sa však centralizovala a transformovala do politického nástroja v boji o väčšinového voliča. Toto dlhodobu fungovať nemôže. Štát, ktorý chce pomáhať všetkým, je štát, ktorý nakoniec nepomôže nikomu - lebo skrachuje. Alebo, ako to vyjadril politický ekonóm Frederic Bastiat, takýto štát je „veľká fikcia, prostredníctvom ktorej sa každý pokúša žiť na úkor všetkých ostatných.“

Asociálna politika

Na Slovensku sme sa touto cestou vydali ohlásením prvého sociálneho balíčka v roku 2014. Odvtedy sa tu „sociálna pomoc“ bežne zavádza a zvyšuje plošne pre všetkých. Nie je potrebné tieto politiky vymenúvať, politici sa radi a pravidelne chvália, čo zvýšili a zaviedli. Akosi sa však zabúda na tých, o ktorých mala sociálna politika pôvodne byť - chudobní a odkázaní ľudia. Preto uvediem dva príklady asociálneho postupu poslednej dekády: zdanenie minimálnej mzdy a zvyšovanie životného minima.

V roku 2015 zaplatil človek zarábajúci minimálnu mzdu 29 centov na daniach a odvodoch z každého zarobeného eura. Budúci rok to bude skoro 40 centov. Nízkoopríjmoví zamestnanci tak za poslednú dekádu najvyššie zvýšenie daňovo-odvodového zaťaženia zo všetkých ľudí na Slovensku. To je definícia asociálnej politiky.

Opíšem to ešte inak. Medzi rokmi 2015 a 2024 vrastie minimálna **polohrubá mzda** bez desiatich eur na dvojnásobok - z 380 na 750 eur. Čistá mzda ľudí vzrastie však len o 82 %. Z 339 eur na 616 eur. A čo je dôležitejšie, celkové zdanenie minimálnej mzdy vzrástlo o 192 %. Zo 137 eur na 398 eur. Ak k tomuto efektu pripočítame nezamyšľané negatívne dopady zvyšovania minimálnej mzdy vo forme straty práce pre znevýhodnených uchádzačov o prácu (**IFP to odhaduje** na 10-tisíce ľudí), tak môžeme hovoriť o vrcholne asociálnej politike tohto štátu.

Toto zvýšenie zdanenia minimálnej mzdy ide na vrub zle nastavenej odvodovej odpočítateľnej položky, ktorá bola

zavedená práve v roku 2015, aby zvýšila čistý príjem ľuďom s nízkymi mzdami. Bola zadefinovaná vo výške 380 eur. S tým, ako postupne rástla výška minimálnej mzdy, klesal jej efekt, až sa v roku 2019 úplne vytratil. Ľudia s najnižšími mzdami takto prišli približne o 200 miliónov eur ročne, čo boli daňové výdavky na túto politiku za rok 2016.

O sumu 200 miliónov vzrástli medzi rokmi 2016 a 2023 verejné výdavky na prídavky na deti. Tie však idú všetkým rodičom v rovnakej výške. Bez ohľadu na to, či zarábajú minimálnu, priemernú alebo poslancekú mzdu. Politici tak zobrali 200 miliónov eur ľuďom s nízkymi mzdami a rozdelili ich plošne všetkým rodičom s deťmi. To je presná ukážka toho, ako (ne)funguje sociálna politika na Slovensku.

Podobný príbeh predstavuje aj vývoj životného minima a dávky v hmotnej núdzi. Táto sociálna dávka pre ľudí bez príjmu vzrástla medzi rokmi 2006 a 2022 zo sumy 54,8 eura na 68,8 eura, čo je nárast o 26,7 % za 16 rokov. V rovnakom období dosiahla celková inflácia výšku 54 %. V reálnom vyjadrení tak klesla dávka v hmotnej núdzi na konci roku 2022 o 13,65 eura.

Porovnajte si to napríklad s tým, ako rástli priemerné dôchodky. Tie medzi rokmi 2006 a 2022 nominálne narástli z 273 eur na 517 eur. Ide o skoro 90 % nárast, čo je viac ako trojnásobne rýchlejší rast, než rast dávok v hmotnej núdzi. Tento štát je sociálny, ale selektívne.

Z tohto rozdielneho vývoja rastu zdanenia minimálnej mzdy a dávok v hmotnej núdzi na jednej strane a vývoja prídavkov na dieťa a dôchodkov na strane druhej je zrejme, že sociálnou politikou sa na Slovensku nemyslí pomoc sociálne odkázaným. Myslí sa tým kupovanie voličov zo strednej triedy a dôchodcov.

SME, 26.9. 2023

Do pozornosti tiež dávame [Oponentský posudok k materiálu Sociálna spravodlivosť na Slovensku](#) od Radovana Ďuranu.

My vám povieme, ako lepšie, pokojnejšie a bezpečnejšie žiť

Martin Vlachynský

Programové vyhlásenia netreba preceňovať. Nie sú zákonom a vládu poriadne k ničomu nezaväzujú, čo potvrdzuje aj história. No z tejto predčasnej Mikulášskej nádielky sa nám isto niečo ujde. Bohužiaľ, bude to hlavne uhlie.

Dobrou správou je, že viaceré radikálne návrhy z predvolebného obdobia sa do programu nedostali. Vláda nechce byť lídrom v dosahovaní klimatických cieľov, nechce plošne zvyšovať DPPO, nechce otvorene znárodňovať. K veľmi

nebezpečnej politike regulácie cien si nechala len tak jemne pootvorené vrátka. Pár vetami sa prihlásila k dodržiavaniu riadneho legislatívneho procesu a zjavuje sa tam niekoľko zmysluplných „účtovných“ úprav pre podnikateľov. Tam ale pozitíva PVV končia.

Zlou správou je nielen nezodpovedný prístup k udržateľnosti verejných financií, či zvyšovanie daňového zaťaženia, ale hlavne celkové hodnotové nastavenie programu vo vzťahu k trhovému hospodárstvu. Toto programové vyhlásenie vlády vychádza z predpokladu, že štát je skutočným zdrojom ekonomického rastu. Pod termínom „podpora ekonomiky“ si vláda predstavuje zapojenie nových agentúr, fondov, či dotačných schém.

Vláda v novom programovom vyhlásení jednoznačne ukázala, že deficit ani dlh nepovažuje za skutočný problém Slovenska a plánuje sa v jeho stabilizácii spoliehať na ekonomický rast a náhodu. Hoci v texte nájdeme zmienky o úsporách, žiadne konkrétne tam nie sú. Naopak, nechýba viacero nových výdavkových položiek. Sú bez čísel, no môžeme rátať s dotáciami na hypotéky, energie, či pre cestovný ruch.

Bez akejkoľvek snahy o definovanie súčasnej progresivity zdanenia príjmu fyzických osôb vláda navrhuje jej zvýšenie. Slovensko, ktoré už dnes ťažko udržiava na svojom území talenty, vysiela šikovním a kvalifikovaným pracovníkom týmto krokom jasný signál. Vláda chce zdaňovať aj „nadmerné zisky“, čo je len iný názov pre pravidlo „zdaním si koho chcem a kedy chcem“. Pre investorov isto veľmi lákavá predstava.

Podnikateľské prostredie neschytá len vyššie dane. Z textu tušíme, že môžeme čakať ďalšie nadproporčné zvyšovanie minimálnej mzdy, príplatkov ku mzde, či rozširovanie kolektívnych zmlúv. Vyššie dane a odvody čakajú pravdepodobne aj živnostníkov, investorov do nájomného bývania, a už spomenutých vysokokvalifikovaných zamestnancov. V PVV nechýbajú samozrejme ani anekdoty o „nekalých obchodných praktikách“, povinné zaklínadlá o inováciách a digitalizácii a podobná slovná vata ako z dielne Chat GPT.

Podnikanie to v posledných rokoch nemalo na Slovensku ružové. No bohužiaľ, čakajú ho ešte ťažké časy.

HN, 20.11. 2023

Komplexné zhodnotenie Programového vyhlásenia vlády, so špeciálnym zameraním na 6 oblastí: verejné financie, podnikateľské prostredie, vzdelávacia politika, sociálna politika, zdravotníctvo a pôdohospodárska politika, nájdete v tlačovej správe: **INESS hodnotí Programové vyhlásenie vlády**. Toto zhodnotenie si tiež môžete vypočítať ako audioverziu vo formáte #INESSdoUCHA tu.

Mladí by mali mať predstavu, o čom je slovenský dôchodok

Radovan Ďurana

Ľudia vo veku okolo dvadsiatky a tridsiatky by sa mali dobre zamyslieť, ako taký dôchodok na Slovensku vyzerá a podľa toho sa začať zariaďovať už dnes, hovorí v rozhovore pre Hospodárske noviny analytik INESS Radovan Ďurana.

Ľudovít Ódor v súvislosti so stavom našich verejných financií varuje pred gréckou cestou. Do svojho „menu“ zaradil aj zrušenie 13. dôchodkov. Najskôr sa opýtam na samotný dokument a jeho opatrenia. Ako ho hodnotíte?

To hodnotenie závisí od toho, či sa pozeráme na príjmovú alebo výdavkovú stranu. Sklamalo ma to, že väčší objem opatrení na úrovni roka 2026 bol na strane zvyšovania príjmov, pričom na strane zvyšovania výdavkov je veľká väčšina dobrých opatrení, ale mohli tam byť aj ďalšie opatrenia, ktoré by umožnili presunúť váhu konsolidácie na úspory vo výdavkoch.

Skúsenosť ukazuje, že politici neradi pristupujú ku krokom, ktoré by mohli nahnevať ich voličov. Zobrať peniaze dôchodcom asi môžeme zaradiť do tejto kategórie. Akú úsporu by mohlo priniesť zrušenie 13. dôchodkov? Nebola by to len kvapka v mori?

Dôchodky sú špecifická oblasť, pretože okrem politickej motivácie existuje aj argumentácia, ktorá hovorí, že dôchodcovia sú ľudia, ktorí nemajú možnosť získať alternatívny príjem. A sú vlastne na Slovensku na 80 až 90 percent závislí od príjmu zo starobného dôchodku. Preto si takýto

solidárny štát, ktorý ľuďom 40 rokov hovorí „plaťte odvody, my sa o vás na dôchodku postaráme“, nemôže dovoliť škrtať dôchodky. To však neplatí o 13. dôchodku. To už je extra dávka, sociálna dávka, ktorá má predovšetkým politické pozadie, a dalo by sa povedať, že politici by si mali byť vedomí toho, že dávky, ktoré sú už raz priznané, sa veľmi ťažko rušia. A preto by nemali sľubovať nové, ktoré im môžu dočasne pomôcť, ale potom im urobia dlhodobý problém pre verejné financie.

Treba teda 13. dôchodok „rebrandovať“ na dávku, ktorá sa dá aj odobrať?

Trinásty dôchodok v tej tohtoročnej podobe mal náklady okolo 300 miliónov eur a svojím spôsobom obsahoval niečo ako solidaritu. To znamená, že ľudia s nižším dôchodkom dostali vyššiu dávku ako ľudia s vyšším dôchodkom. Tá nová podoba, ktorú predstavila vláda a má platiť v budúcom roku, je tým najhorším spôsobom. Všetci dostanú priemerný dôchodok, bez ohľadu na to, či majú dôchodok 350 eur alebo 1 700. A to je neadresné plytvanie.

Ktorá slovenská vládaspravila v oblasti slovenského dôchodkového systému najťažšiu prácu? Aké kroky to boli a k čomu dopomohli?

Tu sa dostávame k filozofii dôchodkového systému. Myslím, že je veľmi dôležité to, že bol zavedený druhý pilier a za to určite patrí pochvala vtedajšej vláde. Nielenže rieši problém so starnutím obyvateľstva, a teda znižuje výdavky štátneho dôchodkového systému v nasledujúcich desaťročiach, ale dáva ľuďom aj vzťah k ich úsporám na dôchodok. Zrazu z tých úspor nie je len záznam v Sociálnej poisťovni, ale aj majetok, ktorý sa dá zdediť a ktorý sa ešte stále dá použiť na väčšie spektrum potrieb, ktoré môže mať človek na dôchodku.

To znamená, že s druhým pilierom človek nie je odkázaný len na pravidelnú mesačnú dávku, ale môže nakladať s časťou prostriedkov napríklad na doplatenie hypotéky. To je obrovská výhoda. Ale súčasťou zavedenia druhého piliera bolo aj prekopanie prvého piliera, do ktorého bola zavedená zásluhovosť, a myslím si, že to nebolo urobené dobre.

Prečo?

Prvým dôvodom sú zle nastavené sadzby odvodov. Všetci sme boli balamutení deviatimi a deviatimi percentami. Teda deväť percent do prvého a deväť percent do druhého piliera, ale to nebolo možné dosiahnuť ani na začiatku reformy. Teraz by v skutočnosti mal byť odvod do prvého piliera až na úrovni 25 percent, ak by sme chceli, aby nedochádzalo k prevádzaniu peňazí z jedného fondu do druhého. Druhý problém je, že sme vytvorili systém, kde je možné vyplácať dôchodok 360 eur aj 1 800 eur. Ten rozdiel je veľmi veľký, obsahuje veľkú mieru zásluhovosti, pričom práve druhý pilier má byť ten, čo má poskytovať zásluhové dávky. Pretože tam nie je žiadna solidarizácia. Zároveň sme vytvorili model, v ktorom ľudia s vyšším príjmom platia odvody, z ktorých im nevznikne nárok na dávku. Pre nich je to čistá daň. Je to kvôli tomu, že nároky sú limitované a človek, ktorý zarába povedzme päťtisíc eur, zaplatí na odvodoch stovky eur mesačne, z ktorých mu nevznikne žiadny nárok na dávku.

Čiže vznikol akoby mačkopes?

Je to kombinácia daňového a dôchodkového systému v jednom. Na túto skutočnosť sa zabúda aj pri diskusiách o miere progresivity dane z príjmov. Ja si myslím, že druhý pilier by mal byť kľúčový prvok dôchodkového systému, plne zásluhový a prvý pilier by mal vyplácať dávky, ktoré sa od seba veľmi neodlišujú. Niektoré štátne dôchodkové systémy vyplácajú dávky, ktoré sa líšia len o sto percent, ten náš pokojne s päťnásobným rozdielom.

Sporia si Slováci dostatočne v alternatívnych, súkromných doplnkových sporeníach? Je tento segment u nás dostatočne rozbehnutý?

Môžem zvoliť krátkodobý pohľad, na základe ktorého by som povedal, že väčšina Slovákov si šetrí málo a mali by si šetriť viac. Druhý pohľad je, že oni dnes každé piate euro z ich ceny práce dávajú do dôchodkového systému. Je to veľa alebo málo? Mali by dávať každé tretie euro? Navyše, Slováci majú, bohužiaľ, predstavu o bohatstve, ktoré obsahuje tehly, betón a škridly, a investujú hlavne do nehnuteľností. Pokiaľ sa podarí v budúcnosti rozbehnúť systém reverznej hypotéky, tak to znamená, že Slováci si vlastne šetria. Za takých okolností, ak by nadobudli nehnuteľnosť, tak banka im dokáže vyplácať mesačnú dávku až do smrti a takýmto spôsobom si zabezpečia doživotný príjem. Bolo by to však podmienené tým, že budú ochotní predať svoje domy a byty. To dnes kultúrne nevládame.

Živnostníkom sa umožnilo platiť málo a v úvahe sa už nedošlo k tomu B, že budú aj málo poberať. Zároveň dnes nemáme systém, aby mohli ľahko živnosť speňažiť a vytiahnuť z nej peniaze postupným predávaním, rentou. Aký veľký je to problém?

Nikdy som nevidel prieskum, ktorý by vyčíslil, do akej miery sú si živnostníci vedomí, že ich dôchodok bude veľmi nízky. Bude to desať rokov, čo sa snažíme presadiť, aby existovalo niečo ako oranžová obálka, teda aby štát ľudí každý rok informoval: s takýmito príjmami do štátneho systému budete mať nárok na takýto dôchodok. Budete mať polovicu alebo tretinu priemerného dôchodku. Myslím si, že tieto informácie sú dôležité aj na to, aby si aj tí živnostníci, ktorí sú laxní k vlastným úsporám, boli vedomí, že budú mať nízke dôchodky zo štátneho systému.

O akej veľkej skupine hovoríme?

Máme skoro 400-tisíc živnostníkov a platiacich odvody je možno 200-tisíc. Vieme, že viac ako 80 % z nich platí minimálne odvody. To znamená, že budú mať veľmi nízky dôchodok.

Aké kroky v oblasti dôchodkov očakávate od nastupujúcej garnitúry?

Jedna vec je, čo by som chcel, aby robili. Druhá vec je, čo očakávam, že budú robiť. Chcel by som, aby z dôvodu vysokého deficitu a rastúceho dlhu zrušili rodičovský dôchodok, 13. dôchodok, aby zachovali predĺžovanie veku odchodu do dôchodku a aby nezavádzali predčasné valorizácie. To sú veci, ktoré si pri ekonomickej výkonnosti Slovenska, nedostatku

zdrojov v školstve a zdravotníctve nemôžeme dovoliť. Chcel by som, aby dôchodkový systém bol skôr stabilný a aby sa dôchodková hodnota, na základe ktorej sa vypočítava dôchodok, valorizovala o nižšiu hodnotu, ako je to dnes nastavené. Pretože to je jediný spôsob, akým dokážeme do budúcnosti znížiť tú stratu, ktorú poistný systém bude vytvárať a už teraz vytvára.

Mal by štát aktívne podporovať súkromné sporenie na dôchodok formou daňových úľav? Alebo by to mala byť každého osobná zodpovednosť, do ktorej štát nehovorí?

Ja som v zásade fanúšik toho, aby boli ľudia zodpovední, za predpokladu, že sa zaujímajú o to, čo bude o 40 rokov. Objektívne však treba povedať, že mnoho ľudí vo veku 20, 30 rokov sa tvári tak, že toto je problém, ktorý sa ich netýka. Viem si predstaviť, že by štát poskytoval zvýhodnenie na dlhodobé sporenie, ale to sa dá aj rozumne nastaviť. Je však zbytočné motivovať ľudí, ktorí už také sporenie majú, a dať im k tomu daňovú výhodu. Zamerať sa treba skôr na ľudí, ktorí majú nižší príjem alebo sú v nižšom veku. Kľúčovú úlohu vidím v osвете, kde by mal štát zmeniť rétoriku o tom, že je schopný zabezpečiť pre všetkých do budúcnosti dôstojný dôchodok. My budeme čeliť takému obrovskému starnutiu, že bez vlastných úspor ľudíten dôstojný dôchodok nedosiahneme.

Mnohí mladí dnes zo žartu hovoria, že s dôchodkom od štátu na starobu ani nepočítajú, je im to vzdialené, a nielen kvôli času. Majú podľa vás dnes Slováci dostatočnú predstavu o tom, čo ich o desiatky rokov čaká?

Dôchodkový systém je akoby diamantová svadba na 60 rokov. Štyridsať rokov človek prispieva a 20 rokov ho poberá. Keď sa pozrieme o 60 rokov späť, tak zistíme, že na Slovensku boli zhruba tri dôchodkové systémy. Môže si 20-ročný človek myslieť, že za šesť dekád tu bude taký systém ako dnes? Z pohľadu sociálneho štátu v Európe prieběžný systém, či sa nám to páči alebo nie, pravdepodobne bude existovať, ale bude menej štedrý. Minimálnu základnú dávku vždy vyplácať bude.

Ako sa teda zariadiť?

Je veľmi otáznne, do akej miery si má človek v mladom veku odtrhať od úst, aby mal v dôchodkovom veku pohodlný život. Nemusí to byť tá správna rovnica pre každého. Mnohí ľudia na dôchodku žijú skromnejšie a predtým si mohli užívať. Prípadne zvolia možnosť vzdelávať sa, investovať do vlastnej firmy, do svojho rozvoja. Podnikanie môže oslobodiť od nutnosti dôchodkového úspor. Ale nedá sa to zovšeobecniť. Mladí ľudia by sa mali hlavne zamyslieť, akým spôsobom chcú žiť na dôchodku oni, vedieť, ako taký dôchodok na Slovensku vyzerá, a podľa toho sa zariadiť už dnes.

Je reálne, že sa niekedy spoločnosť dostane do stavu, keď si budú ľudia na vlastné dôchodky zarábať výlučne sami?

Je to čím ďalej, tým menej reálne, a to kvôli voličskej demografii. Keď sa ľudia v dôchodkovom veku stanú takmer polovicou voličskej populácie, tak dôchodkový systém sa bude veľmi ťažko meniť, nebodaj liberalizovať.

V Rakúsku majú lekári možnosť úpravy času práce, tesne pred odchodom na dôchodok. Aké máme možnosti pre dôchodcov a predčasných dôchodcov u nás?

S Rakúskom by som nás neporovnával. Je to bohatšia krajina a jej sociálny systém má prvky, ktoré krajinu privádzajú do obrovských deficitov a dlhu nad 80 percent HDP. Slovensko má určite problém so súčasným nastavením predčasných dôchodkov. Vidno to na skokovom raste počtu ľudí, ktorí oň žiadajú. Dokážu si spočítať, že vďaka kombinácii predčasnej valorizácie alebo nižšieho rastu priemernej mzdy je to výhodné. Ľudia, ktorí si dokážu zabezpečiť príjem mimo pracovného pomeru, z toho určite budú profitovať. Z hľadiska ceny peňazí je lepšie zvlášť pre tých, čo majú horší zdravotný stav, mať tie peniaze hneď, ako o ne prísť vo veku nedožitých 80 rokov. To, koľko predčasných dôchodcov pribudne do systému, ho ako celok neohrozí, ale prispeje k strate, ktorú vytvára.

V čase, keď reálna mzda a kúpyschopnosť klesá aj pracujúcim, akú filozofiu by mala mať valorizácia dôchodkov? Mala by zachovávať ich kúpyschopnosť, alebo by sa mala odvíjať od toho, ako sa „darí“ tým, čo pracujú? Mali by aj dôchodcovia byť solidárni?

To je veľmi dobrá otázka, o ktorej sa u nás vôbec nehovorí. Kto s kým má byť solidárny v situácii, keď starobní dôchodcovia sú plne závislí od odvodov, ktoré platia pracujúci. My máme štandardne nastavenú valorizáciu na základe dôchodcovskej inflácie, ktorá by mala zachovať kúpnu silu dôchodcov, aby si dokázali kúpiť to isté pri priznaní dôchodku a aj o 15 rokov.

Tento systém valorizácie má zmysel a zároveň znižuje deficit dôchodkového systému. Avšak v takejto kritickej situácii, keď vidíme reálny pokles miezd a zároveň dôchodky sú valorizované o infláciu, ktorú dôchodcovia pociťujú, je podľa mňa nesprávne hovoriť o 13. dôchodku. Ten práve vyjadruje transfer bohatstva od tej aktívnej pracujúcej populácie smerom k tej neaktívnej. A to v situácii, keď aktívna populácia, ktorá vytvára hodnoty, z ktorých sa dôchodky vyplácajú, stráca na kúpnej sile.

Ako vidíte návrhy s rodičovským dôchodkom a 2 % ?

Mňa dokáže zakaždým udiviť, ako politici dokážu presúvanie peňazí nazvať úsporami. Keď minister Tomáš zverejnil financovanie 13. dôchodku v budúcom roku, hovoril o tom, že ušetríme na rodičovskom dôchodku a použijeme prostriedky na 13. dôchodok. Lenže rodičovský dôchodok je niečo, čo bol čistý deficit pre verejný rozpočet a nemalo to v našom systéme vôbec byť. My ten deficit akurát premenujeme na 13. dôchodok.

Ešte väčším prekvapením bolo špekulovanie o dvoch percentách z daní, ktoré zjavne nijako s dôchodkovým systémom nesúvisia. Rozbíjajú systém, ktorý tu existuje už mnoho rokov a má byť nahradený štátnou podporou mimovládnych organizácií. Okrem toho vláda chce teraz vyplatiť tristoeurovú dávku pre všetkých, čo má stať ďalších 440 miliónov. Politici sa tešia, že z pôvodného stopäťdesiat eurového návrhu „vytriasli“ nakoniec tristo eur, a to všetko v situácii, keď máme sedemmiliardový deficit. „Nevytriasli“ však viac peňazí, akurát spôsobia väčší dlh.

Ako môžu dôjsť k takému záveru?

V ich logike to, že štát minul menej peňazí na kompenzácie cien energií, nie je ponímané ako príležitosť mať vďaka tomu menší deficit, ale ako možnosť tie peniaze rozdať podľa svojich priorit.

Mňa dokáže zakaždým udiviť, ako politici dokážu presúvanie peňazí nazvať úsporami. Deficit premenovali na trinásť dôchodok.

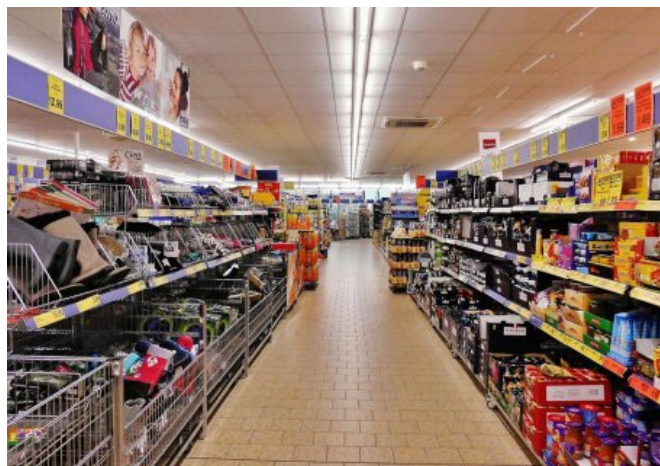
HN, 30. 11. 2023

Mýtus o lacnejších rakúskych potravinách

Martin Vlachynský

Každá stredoeurópska krajina o sebe tvrdí, že má najpohostinnejších ľudí, najkrajšie dievčatá a najdrahšie potraviny.

Nie tak dávno český premiér šerموval pred kamerami s dvoma Nutellami a sťažoval sa, ako je tá česká drahšia. Poznáme to aj zo Slovenska, kde sa radi porovnáваме nielen s Poľskom, či Českom, ale aj s Rakúskom a Nemeckom. Legenda o tom, že potraviny v supermarketoch sú v Nemecku a rakúsku lacnejšie, bola vyslovená už toľkokrát, že sa stala akceptovaným faktom. Politici ju radi využívajú na vytváranie verejných nepriateľov a na predaj svojich zaručených politických riešení voličom.

Problém tejto legendy je v tom, že používa anekdotické príklady. Vezmem krabicu z jedného regála na Slovensku, z druhého regála v Rakúsku a hľa – Rakúšania majú potraviny lacnejšie! Stačí sa ale pozrieť do letákov, aby bolo jasné, že v cenách potravín je veľká variabilita podľa typu obchodu, polohy, ale aj času (akcie).

Fakty nám ležia rovno pod nosom, stačí sa na ne pozrieť. Eurostat pravidelne zverejňuje cenové hladiny nákupných košíkov v jednotlivých krajinách, vrátane košíka zameraného len na potraviny. Samotný potravinový košík bez nápojov obsahuje 385 rôznych položiek, ktorých ceny sa naprieč krajinami porovnávajú.

Ako vyzerá porovnanie cien potravín podľa posledných dostupných dát za rok 2022? Najskôr **stručný graf** so zopár vybranými krajinami. Hodnota je bezrozmerná, slúži na určenie pomerov, ale pre lepšiu ilustráciu si môžete pokojne dosadiť eurá.

Vidíme na ňom, že ak priemerný Európan za košík potravín zaplatí 100 eur, tak Slovák za ten istý košík zaplatí 100 eur a 60 centov. Ak sa porovnáme so „starou“ EÚ, tak jej obyvatelia za tie isté potraviny zaplatia vyše 105 eur, samotní Rakúšania a Nemci až vyše 107 eur.

Ešte raz - potraviny v Rakúsku a Nemecku boli v roku 2022 o 7 % drahšie, ako na Slovensku.

Ako situácia vyzerá po rozmenení na drobné? To čitateľ vidí [v tejto tabuľke](#):

Cenové hladiny v európskych krajinách

Porovnanie cenových hladín nákupných košíkov (EÚ 27 = 100).

	Potraviny	Pečivo	Mäso	Mlieko, syry, vajcia	Ovocie, zelenina	Nealko nápoje
Švajčiarsko	166	165	234	147	132	144
Nórsko	145	131	145	152	153	154
Island	145	153	170	167	126	135
Luxembursko	122	119	136	121	121	113
Dánsko	119	145	94	124	110	138
Malta	116	115	100	131	117	135
Írsko	114	118	107	121	109	136
Švédsko	112	117	112	105	117	130
Fínsko	112	123	109	109	115	136
Cyprus	108	117	88	129	102	113
Francúzsko	108	102	126	90	118	97
Nemecko	107	106	120	102	111	99
Rakúsko	107	112	121	98	102	105
Taliansko	107	113	112	104	106	83
Estónsko	106	107	94	111	107	112
Grécko	106	114	91	139	87	120
EÚ 15	105	106	111	101	106	99
Belgicko	103	103	117	96	96	112
Lotyšsko	103	103	81	126	96	136
Portugalsko	101	102	91	114	93	129
Slovensko	101	100	86	109	103	116
Slovinsko	100	111	99	107	90	102
EÚ 27	100	100	100	100	100	100
Španielsko	98	108	90	102	98	105
Chorvátsko	98	111	84	106	88	127
Litva	97	103	77	119	93	125
Česko	97	95	90	107	88	106
Holandsko	96	86	107	97	95	121
Maďarsko	90	91	73	107	92	92
Bulharsko	85	74	68	123	77	109
Poľsko	72	73	64	75	72	90
Rumunsko	71	63	63	100	62	79

Tabuľka: INESS • Zdroj: Eurostat • Vytvorené pomocou Datawrapper

Pečivo je v Nemecku drahšie o 6 %, v Rakúsku o 12 %. Mäso je na Slovensku lacnejšie než priemer EÚ, v Nemecku aj Rakúsku je oproti nám drahšie zhruba až o 40 %. No Slováci si priplatili za mliečne výrobky a vajcia, kde ceny boli 9 % nad európskym priemerom a vyššie ako v Nemecku aj v Rakúsku. Ovocie a zelenina boli mierne (103,4 vs. 101,8) drahšie na Slovensku ako v Rakúsku, no v Nemecku boli výrazne drahšie (111).

Zaujímavosťou sú nealko nápoje. Tie boli na Slovensku o 16 % drahšie, ako bol priemer EÚ. Zaujímavosťou je to preto, lebo práve na tieto produkty dopadne chystaná daň z cukru, ktorá ich na Slovensku ešte viac predraží. Napríklad Francúzsko, Maďarsko aj Belgicko už túto daň majú, ale nápoje sú tam lacnejšie. Všetky krajiny susediace so Slovenskom majú nižšie ceny týchto nápojov.

Porovnanie cien potravín so „západom“ je teda jasné. Slováci majú v priemere lacnejšie potraviny ako naši bohatší susedia.

Spomedzi nových členov EÚ má najdrahšie potraviny Estónsko, Slovensko sa pohybuje v spoločnosti Lotyšska, Slovinska a Česka. Maďarsko bolo lacnejšie o 10 % a Poľsko až o 28 % a má spolu s Rumunskom najlacnejšie potraviny v EÚ. Poradím o rok určite zamieša potravinová inflácia z roku 2023. Väčšina východnej EÚ sa posunie bližšie k západným cenám, keďže inflácia tu až na výnimky bola vyššia. Za skokana tipujeme najmä Maďarsko s takmer 50 %-ným medziročným rastom cien potravín. No rast cien potravín cez 15 % bol napríklad aj v Rakúsku, takže poradie sa zase až tak dramaticky nezmení.

Ceny potravín na Slovensku nie sú extrémne uletené pri porovnaní s inými štátmi. Dali sa nakúpiť aj lacnejšie, najmä pri porovnaní so susedným Poľskom. Môžeme špekulovať, prečo tomu tak je: veľmi nízka produktivita v poľnohospodárstve (na hektár jedna z najnižších v EÚ), nižšia výkonnosť časti potravinárskeho priemyslu, nízka miera urbanizácie (malá koncentrácia spotrebiteľov), daňové a dotačné podmienky (DPH na potraviny), či prísne regulácie brzdiace konkurenciu (hygienické pravidlá pre výrobu a predaj lokálnych potravín). Odpoveďou bude mix týchto dôvodov. Často spomínané marže reťazcov za to určite nemôžu, ich výšku si [môžete pozrieť tu](#).

Nenechajme sa klamať emóciami, hlavne keď dáta ležia pred nami.

blog SME, 18.11. 2023

Politika postavená na anekdotách

Martin Vlachynský

Rozhodovanie postavené na faktoch je populárny termín. Aj preto vznikli mnohé analytické útvary, ktoré majú politikom pomôcť číslami. Realita je však taká, že politici si naďalej radi vypomáhajú anekdotami.

Napríklad pri obľúbenej téme cien potravín dookola omieľajú niečo o dominantnom postavení reťazcov a ich nemorálnych maržiach. Ako ukázali predvolebné programy, mnohí by sa radi inšpirovali maďarskou regulačnou politikou. Nonšalantne

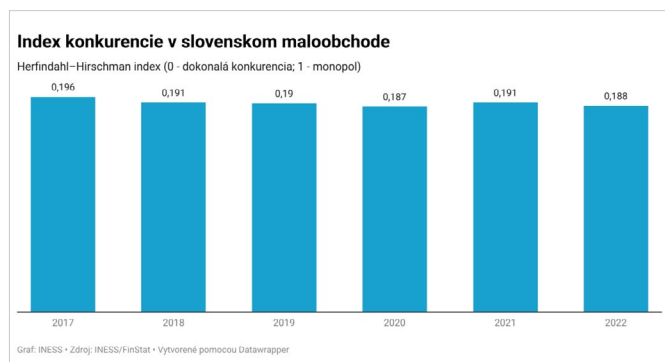
prítom opomínajú katastrofálny dopad Orbánových krokov na ceny potravín v Maďarsku, kde narástli dvojnásobným tempom oproti priemeru EÚ.

Štátni analytici sa snažia politikov informovať. Napríklad v texte Analýza a odporúčania k riešeniu potravinovej inflácie na Slovensku od samotného Ministerstva práce sa nachádza jasne formulované a zdôvodnené odporúčanie: „Odporúčanie 2: Nezavádzať regulačné opatrenia v oblasti cien a marží.“

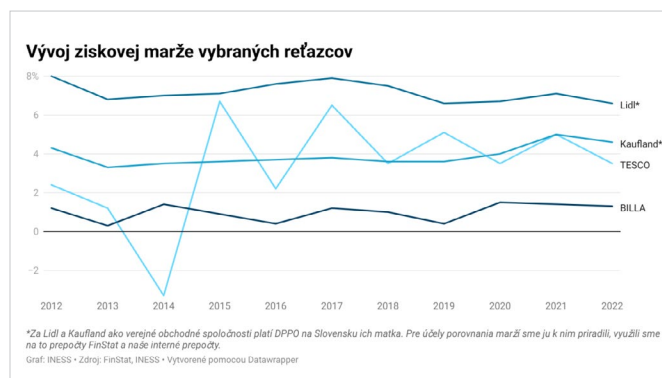
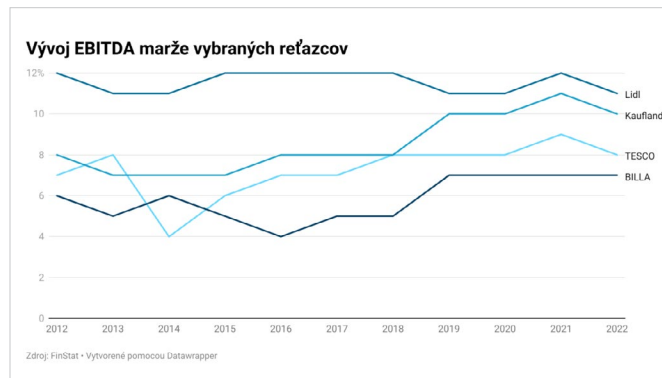
Na vyvrátenie tvrdenia o nekonkurenčnom maloobchode máme našťastie elegantný ekonomický nástroj, takzvaný Herfindahl-Hirschman index (HHI). Tento index meria mieru koncentrácie v odvetví a je oficiálne používaným analytickým nástrojom mnohých protimonopolných úradov. Index je sumou štvorcov trhových podielov jednotlivých účastníkov trhu a pohybuje sa na škále 0-1. Výsledok 1 znamená monopolné postavenie 1 účastníka. Výsledok 0 naopak znamená absolútne dokonalú konkurenciu, kde každý účastník má nulový vplyv na trh.

Spočítali sme tento index pre Slovensko, pričom sme do výpočtu zahrnuli 8 reťazcov. HHI v potravinovom maloobchode na Slovensku dosiahol v roku 2022 hodnotu 0,188 a ukazuje veľmi vysokú mieru konkurencie. Za obdobie 2017 - 2022 dokonca prišlo k miernemu zvýšeniu konkurencie na trhu (pokles hodnoty HHI z 0,196 na 0,188). Vzhľadom na fakt, že v blízkej budúcnosti veľmi pravdepodobne vstúpi na trh nový veľký hráč v podobe poľskej siete Biedronka, miera konkurencie na maloobchodnom trhu s potravinami v nasledujúcich rokoch ešte ďalej stúpne.

Rovnakou anekdotou sú marže vo výške desiatok, či dokonca stoviek percent. V realite dosahujú veľké zahraničné reťazce už roky EBITDA maržu v rozmedzí 4-12 % a ziskovú maržu 0-8%. Ako vo svojich komentároch pekne ukázali analytici FinStat, v roku 2022 boli dokonca obchodníci z pohľadu

ziskov len chudobní príbuzní veľkých poľnohospodárskych a potravinárskych podnikov na Slovensku.

Slovenskú ekonomiku čakajú náročnejšie roky. Verím preto, že nová vláda nebude hľadať iných vinníkov, než seba a svojich predchodcov a nebude vytvárať rozbroje medzi jednotlivými sektormi vytváraním nebezpečných regulácií.

Téma sa obsiahlo venujeme v publikácii **Chlieb a politika**.

HN, 5.11. 2023

Viac o tejto téme si môžete vypočuť aj v našom rozhovore s autorom analýzy Martinom Vlachynským, s ktorým sa v **#INESSnaDNES** rozprávala Ina Sečíková. Podtitul tohto podcastu znie: [Kto môže za vysoké ceny potravín?](#)

Prečítajte si aj texty [Ceny potravín lákajú populistov](#) či [Aká veľká je konkurencia medzi reťazcami?](#)

Štíhlejší ľudia? Možno tak peňaženky

Matej Bárta

Už je to mesiac, odkedy úradnícka vláda Ľudovíta Ódora predstavila svoje „lego kocky“, teda súbor opatrení, z ktorých si nasledujúca vláda môže poskladať konsolidáciu verejných financií. Súčasťou lego kociek sú aj kocky iné - tie z cukru - a konkrétne ich zdanenie. Autori návrhu tvrdia, že je „naliehavo potrebné zaviesť účinnú reakciu“ na zvyšujúci sa výskyt

obezity a súvisiacich chorôb a daň z nápojov sladených cukrom patrí medzi „dostupné možnosti politik overených praxou“.

V INESS sme sa na túto problematiku pozreli bližšie a názov novej publikácie **Sladké daňové pokušenie** (o ktorej sa viac dočítate aj v tomto Market Finesse na strane 20) veľa vypovedá o jej zisteniach. Okrem iného analyzujeme zistenia existujúcich vedeckých publikácií, ktoré efekty dane zo sladených nápojov skúmali v rôznych krajinách po celom svete.

Daňou proti kalóriám?

Analýzu sme rozdelili do troch krokov. Najprv sme si položili otázku, či daň zo sladených nápojov znižuje dopyt po nich. Následne sme skúmali, či a ako takáto daň ovplyvní kalorický príjem jednotlivca. A napokon odpovedáme na otázku, či daň zo sladených nápojov skutočne zníži nadváhu a/alebo obezitu v spoločnosti.

Rozdelenie na tri otázky sa ukázalo ako užitočné, keďže odhalilo dôležité detaily problematiky. Existujúci výskum síce potvrdil, že zavedenie dane zo sladených nápojov zníži dopyt po nich, pri ostatných otázkach však už je situácia komplikovanejšia. Štúdií skúmajúcich vplyv dane na kalorický príjem existuje výrazne menej a tie, ktoré máme k dispozícii, naznačujú, že zmena v dôsledku zavedenia dane je minimálna. V mnohých prípadoch sa zníženie kalorického príjmu pohybovalo v jednotkách kilokalórií na deň.

Dôvodov, pre ktoré sa pokles v dopyte neprejavuje rovnako jednoznačne aj v poklese kalorického príjmu, môže existovať mnoho. Predovšetkým v pohraničných oblastiach zvyknú napríklad ľudia na novú daň reagovať nakupovaním rovnakého tovaru na susednom území nezataženom daňou. Ďalším dôvodom môže byť aj to, že peniaze neminuté na sladký nápoj môžu pokojne byť minuté na sladkú tyčinku alebo pivo.

Najdôležitejším je však vplyv dane zo sladených nápojov na mieru nadváhy a obezity. Lebo len zo zmeny týchto ukazovateľov môžeme predpokladať zlepšenie zdravotného stavu či zníženie zdravotníckych výdavkov. A tu leží kameň úrazu tohto návrhu.

Takto sa to nerobí

Dôkazy o vplyve takejto dane na nadváhu a obezitu sú prinajlepšom zmiešané. Tie štúdie, podľa ktorých daň z cukru k nižšej miere nadváhy a/alebo obezity skutočne vedie, často

našli zmenu v rádoch desiatín, maximálne jednotiek percent. Teda minimálny vplyv. Navyše, vplyv dane identifikovali predovšetkým modelovacie štúdie, ktoré sú síce legitímne, ale ich výsledok závisí od voľby (dodajme aj presvedčenia) arbitrárnych predpokladov modelu. Pri skúmaní observačných štúdií založených na empirických dátach sa podiel publikácií, ktoré štatisticky významný vzťah našli, značne zmenšil.

V konečnom dôsledku tak nie je možné dostatočne posúdiť dosah navrhovanej dane - ktorej **sadzba by mimochodom bola najvyššia v EÚ** - na nadváhu a obezitu na Slovensku. Dosahovanie dobrého zdravotného stavu je totiž tkaním jemnej pavučiny každodenných rozhodnutí človeka o jedle, strese, fyzickej aktivite, vzťahoch či pobyte v určitom prostredí. Nemožno očakávať zmenu pomocou jedného jednoduchého opatrenia, ako je daň na jednu zo zložiek nevyváženej stravy.

S určitosťou však môžeme povedať, že by zavedenie návrhu vytiahlo ďalšie peniaze z vreciek ľudí, a to aj tých, ktorí žiadny problém s váhou nemajú. Navyše by viedlo k posilneniu roly štátu ako „pestúna“, ktorý na svoje plecia berie rozhodovanie za ľudí a určovanie, čo je dobré a čo zlé. Pre všetky tieto dôvody, ale aj nepredstavenie iných motivačných a vzdelávacích prístupov na riešenie toho problému nepokladáme zavedenie tejto dane za dobrý nápad.

SME, 5.11. 2023

Dnes už vieme, že **vláda „sladkému daňovému pokušeniu“ neodolala**. Do pripomienkového konania k predbežnej informácii sme sa preto za INESS zapojili [týmto textom](#).

Plynový terorista

Martin Vlachynský

Vlády Roberta Fica zažili jediné ťažšie obdobie, keď tá v roku 2009 naivne vkráčala do tsunami na finančných trhoch. Hlavnú porciu ťažkých časov však následne zlízla Radičovej vláda.

Do covidových časov vláda opäť nakráčala s ukážkovou prostoduchosťou. Našťastie pre nich, jediné čo stihli, bolo

zavrieť ľudí do Gabčíkova. Ďalšie starosti - vrátane [mizerného rozpočtu](#) na rok 2020, nechali na novú vládu.

Teraz má vláda smolu. Kombinácia covidu a vysokých cien energií v posledných rokoch spustila nezastaviteľnú špirálu populistických výdavkov. Doteraz s nimi ako-tak držali krok aj daňové príjmy, ktoré hnala hore vysoká inflácia. No tá už klesá a realita hádže vláde polená pod nohy.

Napríklad plyn. To vždy bolo Ficove eso, spomeňte si na slávne „vratky“. No už v lete 2023 regulačný úrad (ÚRSO) ohlasoval, že ceny plynu na rok 2024 porastú o viac ako 100 percent. Niet sa čomu diviť, aktuálne regulované ceny komodity okolo 30 eur za MWh sú hlboko pod trhovými cenami cca 60 eur, za ktoré dodávatelia plynu na rok 2024 nakupovali (čitateľa nebudem pliesť tzv. rozhodným obdobím). A to už trhové ceny plynu poklesli, veď nákupy na rok 2023 stáli okolo 94 eur za MWh. Matovičova vláda však plyn zadotovala, čo v roku 2023 bude stáť skoro 3 miliardy eur.

ÚRSO koncom novembra zverejnil cenové rozhodnutie s avizovaným rastom cien pre domácnosti. Fico neváhal a nazval šéfa ÚRSO Andreja Jurisa „sociálnym teroristom“. Šaržou tak prevýšil aj „sociálneho netvora“ Ľudovíta Kaníka.

ÚRSO však urobilo len to čo malo - technokratickú prácu. Ak by zvýšenie cien svojvoľne nedovolilo, nielen že by poslalo dodávateľov do straty (väčšinu asi rovno do bankrotu), ale porušilo by aj zákon.

Vláda avizuje odvolanie celého vedenia ÚRSO a sľubuje, že ceny plynu neporastú. S tým by ale nové vedenie úradu nič nedokázalo urobiť, aj keby ho tvorili Blaha s mladým Kaliňákom. Ak vláda chce udržať ceny plynu, musí otvoriť peňaženku, nie hlasovanie. Koľko? Ročná spotreba domácností je zhruba 15 miliónov MWh. To znamená, že zníženie ceny o 30 eur si bude žiadať dotáciu zhruba 450 miliónov eur. A to sa bavíme len o domácnostiach, nie podnikoch, nemocniciach, či samosprávach. Bolo by to oveľa menej ako za Matoviča, ale zároveň by to z dočasných dotácií spravilo trvalé.

V susednom Česku pritom od nového roka budú domácnosti platiť 75 eur za MWh plynu. Pretože vedia, že ak nechcú dokráčať ku krachu, v nejakom momente sa musia pozrieť realite do očí.

HN, 6.12. 2023

Mali by byť vo verejnom sektore vyššie mzdy ako v súkromnom sektore?

Radovan Ďurana

Je to jednoduchá otázka, na ktorú je ťažké odpovedať. Aké sú argumenty proti? Najprv čisto štatisticky. Zamestnanci vo verejnom sektore pracujú menej hodín (garantuje kolektívna zmluva), a majú o týždeň viac dovolenky. Vo verejnej

správe sa tak pracuje o 13 % menej hodín, ako v súkromnom sektore. K tomu môžeme priradiť (takmer) istotu zamestnania, pravidelnú pracovnú dobu, minimum nadčasov, minimum nočnej práce, a v neposlednom rade rôzne štátne rekreačné zariadenia.

Ďalej, zamestnanci vo verejnej správe nepoznajú svoju pridanú hodnotu (väčšinou neexistuje trhový test hodnoty ich služieb). Ako príklad môžeme uviesť poslednú povinnosť, ktorá pristala Ministerstvu financií. Každý mesiac produkovať report o cenách potravín, a keď dôjde k výraznému nárastu, povinnosť navrhnúť opatrenia. Toto je presne činnosť, ktorá by na voľnom trhu nevznikla, veď ceny potravín aj tak už zisťuje Štatistický úrad. Pridaná hodnota týchto reportov sa bude bližieť väčšinu času nule. Ako by mali byť zaplatení títo zamestnanci?

Štát k tomu pristupuje tabuľkovo. Ak zamestnanec, na ktorého táto úloha padla, má pozíciu vyžadujúcu vysokú školu, bude odmenený na základe svojej kvalifikácie a času, ktorý už vo verejnej správe strávil.

A toto je práve častý argument za vyššie platy vo verejnej správe. Keďže vo verejnej správe pracuje viac vysokoškolákov, je primerané, aby sa ich platy posudzovali v pomere k priemernému platu vysokoškolákov v súkromnom sektore. Príklad s analýzou cien však ukazuje, že je to veľmi zjednodušujúca úvaha. Iste, štátom zamestnaní lekári takto musia byť odmeňovaní. Vrcholoví manažéri verejnej správy pravdepodobne tiež. A potom sú to desaťtisíce úradníckych pozícií, kde o pridanej hodnote vysokoškolského vzdelania toho veľa povedať nevieme. Aj preto sme veľmi ocenili návrh jednej zo strán vo volebnom programe, aby sa na prácu vo verejnej správe nevyžadoval magisterský, ale len bakalársky titul (podľa nás by ani ten nemal byť nutným vyjadrovacím kritériom). V mnohých krajinách sveta majú takto nastavené požiadavky napríklad aj na učiteľov. Stačí im bakalárske vzdelanie.

Trend vyobrazený na tomto grafe ukazuje, že verejná správa v platoch už výrazne predbieha súkromný sektor. Je to len plati lekárov a učiteľov? Alebo je to dôsledok nedávneho plošného predvolebného zvyšovania plátov? Potrebujeme to vedieť. Chýba nám analýza plátov vo verejnom sektore, ktorá by zahŕňala ich prudký rast v rokoch 2018-2019, zavedenie plátových automatov a podobne. Aby sa nestalo to, že verejná správa odčerpáva kvalitných ľudí zo súkromného sektora a zamestnáva ich napríklad na prípravu reportov o cenách potravín.

Je pritom pravdepodobné, že už dnes sa to deje. Slovensko má najvyššie výdavky na kompenzácie zamestnancov štátu v porovnaní V4 na úrovni 10,6 % HDP (2022). Priemer EÚ je 10,1 % HDP. Zaujímavé porovnanie je s príjmami štátu. Tie dosiahli minulý rok 40,2 % HDP. Každé štvrté euro (26,4 %), ktoré štát vyberie, premení na mzdu verejného sektora. Napríklad v takom Poľsku je to 24 %. V roku 2018 malo z V4 len Maďarsko vyšší podiel zamestnancov verejnej správy v ekonomike ako SR. Dnes reálne Slovensko vynakladá o 0,5 % HDP na mzdy viac, ako by vynakladalo pri priemernej hodnote ostatných krajín V4. Získavajú za to obyvatelia Slovenska kvalitnejšie verejné služby?

Početné pokusy a rôzne formy

Podľa organizácie Stanford Basic Income Lab musí univerzálny príjem spĺňať päť podmienok na to, aby išlo o skutočný UBI - musí ísť o ničím nepodmienenú platbu, ktorá je vyplácaná opakovane, celej populácii, v hotovosti, a na individuálnej báze. V súčasnosti neexistuje krajina, v ktorej by UBI v takejto forme fungoval.

Pravdepodobne najbližšie tomu bol medzi rokmi 2010 a 2016 Irán, ktorý mesačne vyplácal 45 dolárov 96% populácie. Zvyšné minulé aj v súčasnosti prebiehajúce experimenty, ktoré majú tento koncept otestovať, sú nejakým spôsobom limitované a nespĺňajú niektoré z piatich kritérií „pravého“ UBI. Napríklad v Keni dostáva od roku 2016 približne 20 000 dospelých osôb 75 centov denne od americkej neziskovej organizácie GiveDirectly - platbu tak nedostáva celá populácia. V Hong Kongu dostali v roku 2011 všetci dospelí obyvatelia jednorazovo približne 770 dolárov - tento experiment však nespĺňa podmienku pravidelnosti. A v Mexiku dostávali donedávna rodiny hotovostné platby ak ich deti pravidelne chodili do školy a na lekárske prehliadky - platby teda neboli uskutočňované na báze jednotlivcov, ale domácnosti a boli niečím podmienené. Koniec koncov, istú formu nepodmieneného príjmu predstavujú aj prídavky na dieťa na Slovensku, ktoré sú vyplácané v zásade na každé dieťa, bez testovania príjmu, či splnenia špeciálnych podmienok.

Zaviedlo Taliansko UBI?

Startitup, 9.11. 2023

Taliansky pokus o základný príjem

Matej Bárta

Myšlienka univerzálneho základného príjmu (v angličtine „universal basic income“ alebo UBI) má [viac ako 200 rokov](#). V roku 2019 populistická strana Movimento 5 Stelle (Hnutie 5 Hviezd) zaviedla politiku, podľa ktorej mal štát oprávneným žiadateľom mesačne vyplácať sumu 700 eur. Názov politiky „Reddito di cittadinanza“ (RdC), teda „príjem z občianstva,“ naznačoval široké pokrytie talianskej populácie. Niektorí analytici dokonca pri diskusiách o RdC [použili nálepku UBI](#).

Už v roku 1797 filozof a jeden z otcov zakladateľov USA Thomas Paine rozprával o paušálnej sume, ktorá by bola poskytnutá všetkým občanom krajiny pri dosiahnutí dospelosti. Od čias Paine-a sa myšlienka UBI do istej miery nielen transformovala, ale aj zmenila z utópie na nápad, o ktorom politici a ekonómovia seriózne diskutujú, a ktorý je v rôznych formách na rôznych miestach testovaný.

V roku 2019 populistická strana Movimento 5 Stelle (Hnutie 5 Hviezd) zaviedla politiku, podľa ktorej mal štát oprávneným žiadateľom mesačne vyplácať sumu 700 eur. Proklamovaným cieľom politiky bolo zmiernenie chudoby prostredníctvom materiálnej podpory ľudí a podporenie ich nástupu do práce. Názov politiky „Reddito di cittadinanza“ (RdC), teda „príje z občianstva,“ naznačoval široké pokrytie talianskej populácie. Niektorí analytici dokonca pri diskusiách o RdC použili nálepku UBI.

O UBI však v prípade RdC rozhodne nejde, a aj o štítku „základný príjem“ by sa dalo diskutovať. Napriek názvu totiž obyvateľom Talianska na poberanie RdC talianske občianstvo nestačí, musia splniť aj niekoľko dodatočných podmienok. Tie sú navyše pomerne prísne.

Žiadatelia o RdC musia mať pre zaradenie do programu napríklad trvalý pobyt v Taliansku počas posledných 10 rokov a výška ich ISEE (indikátor hodnotiaci ekonomické podmienky rodín; zohľadňuje majetok, nehnuteľnosti, rôzne príjmy, ako aj charakteristiky domácnosti) nesmie presiahnuť 9 360 eur. Benefitovať z programu nemôžu osoby, ktoré si nedávno kúpili auto alebo motorku s objemom motora nad istú hranicu, osoby vlastniace viac ako jednu nehnuteľnosť, ale aj osoby s finančným majetkom presahujúcim 6 000 eur. Hodnota ročného príjmu domácnosti musí byť nižšia ako 6 000 eur, vynásobená parametrom, ktorý sa postupne zvyšuje s ďalšími členmi domácnosti. Od zloženia domácnosti zároveň závisí aj finálna hodnota platby, ktorú daná rodina dostáva.

RdC teda nespĺňa podmienku vyplácania celej populácii. Nenaplneným je však aj kritérium nepodmienenosti. Nezamestnaní dospelí totiž musia byť k dispozícii pre programy rekvifikácie a pracovné príležitosti. Pôvodne platilo, že ak poberateľ RdC odmietol tri pracovné ponuky, platby boli ukončené. Od roku 2022 bol tento počet znížený na dve ponuky práce. Ak vám táto dávka pripomína slovenskú dávku v hmotnej núdzi, máte dobrý pocit. Aj v slovenskom systéme existuje príjmový a majetkový test, zohľadňuje sa počet detí, či povinnosť hľadať si zamestnanie.

Hodnotenie programu

O UBI v prípade príjmu z občianstva teda nejde. RdC však stále môžeme hodnotiť. Pri každej vládnej politike by nás mali zaujímať dve kľúčové otázky. Prvou z nich je, čo politika dosiahla. Druhou je, čo to stálo daňových poplatníkov.

Cieľmi RdC boli boj proti chudobe a zamestnanie nezamestnaných. Údaje o počte poberateľov RdC sa líšia, vo všeobecnosti sa však pohybujú medzi 1,1 a 1,4 miliónmi domácností. Podľa dostupných zdrojov toto číslo predstavuje približne 2,5 milióna až 3 milióny jednotlivcov. Doterajšia priemerná výška dávky RdC predstavuje 562,78 eura mesačne.

Pred robením záverov však tieto štatistiky musíme rozmeniť na drobné. Dostupné dáta naznačujú, že politika deklarované ciele dosiahla prinajlepšom v limitovanom rozsahu. Už jednoduché porovnanie počtu domácností poberajúcich RdC s počtom talianskych domácností v absolútnej chudobe (v roku 2018 ich bolo 1,8 milióna) nám ukáže, že RdC nepokryl všetkých teoretických adeptov.

Tím talianskych výskumníkov v roku 2022 zverejnil štúdiu, v ktorej sa na (ne)fungovanie programu pozrel bližšie. Pomocou ekonomického modelovania na subregionálnej úrovni výskumníci analyzovali mieru pokrytia domácností v absolútnej chudobe. Autori štúdie zistili, že v niektorých oblastiach Talianska je miera pokrytia mizivá a pohybuje sa len v jednotkách percent. V závislosti od spôsobu geografického rozdelenia vykazujú najmenšiu mieru pokrytia oblasti na severe Talianska a vidiecke oblasti v každej časti krajiny (sever, stred, juh). Na iných miestach v Taliansku však z RdC benefítujú aj domácnosti, ktoré klasifikované ako v absolútnej chudobe nie sú.

K takémuto nešťastnému výsledku viedli dve skupiny faktorov. Prvú z nich tvoria charakteristiky samotnej politiky. Jedným dôležitým aspektom je plošne nastavená hranica oprávnenosti poberať RdC. Hranica absolútnej chudoby sa však naprieč Talianskom líši, keďže okrem iného závisí od lokálnych nákladov na život. Výsledkom je, že na niektorých miestach je hranica oprávnenosti poberať RdC vyššia ako hranica absolútnej chudoby, zatiaľ čo na iných miestach je nižšia. V prvom scenári nastane situácia, v ktorej budú môcť RdC poberať aj domácnosti, ktoré nie sú v absolútnej chudobe. V druhom scenári zas existujú domácnosti, ktoré nie sú oprávnené RdC poberať aj napriek tomu, že sú v absolútnej chudobe.

Druhou podstatnou charakteristikou je podmienka 10-ročného pobytu v Taliansku. Logika podmienky pravdepodobne spočívala v zamedzení sťahovania chudobných obyvateľov (nielen) z okolitých štátov do Talianska za cieľom poberania RdC, v praxi však viedla aj k vylúčeniu prisťahovalcov, ktorí napríklad prišli do Talianska ešte pred zavedením tejto dávky. Výskyt chudoby medzi cudzincami žijúcimi v Taliansku je pritom takmer päťkrát vyšší ako v talianskych rodinách.

K negatívnym dopadom dizajnu politiky je následne potrebné pripočítať aj makroekonomické a kultúrne faktory. Ide napríklad o vyššie informačné bariéry pri prístupe k programu

(napr. obmedzený prístup k digitálnym službám, slabšia osobná podpora) alebo stigmou spojenú s účasťou na programoch sociálnej podpory, ktorá pôsobí ako bariéra k účasti.

Vysvetlenie suboptimálneho dosahu programu je teda možné zhrnúť do dvoch slov – lokálne špecifiká. Podobne ako v mnohých iných prípadoch, aj tu narazila kosa centrálne naplánovanej štátnej politiky na kameň geografickej rôznorodosti. Plošne nastavené kritériá oprávnenosti poberania príjmu z občianstva spôsobili, že napríklad domácnosti v absolútnej chudobe ale v oblastiach s vyššími priemernými životnými nákladmi sú často vylúčené. Naopak domácnosti nespádajúce do kategórie „v absolútnej chudobe“ ale žijúce v oblastiach s nižšími priemernými nákladmi na život sa do programu dostali. Ďalšie makroekonomické a kultúrne faktory pôsobiace ako bariéry boli už len čerešničkou na torte.

V tomto bode teda vieme, že „zásah“ politiky bol značne obmedzený. Viaceré zdroje však poukazujú na to, že aj v prípade zasiahnutých domácností sú efekty prinajlepšom zmiešané. Dá sa predpokladať, že v niektorých prípadoch RdC naozaj pomohol domácnostiam v ťažkej ekonomickej situácii. Podľa Talianskej vlády si však väčšina poberateľov RdC nenašla prácu – jedno z deklarovaných kritérií jej úspechu teda ostalo nenaplnené. Ekonom Peter Reichlin, špecializujúci sa na trh práce, navyše dodáva, že mnohých poberateľov RdC tento príjem dokonca od hľadania práce odrádzal. Ako totiž upozorňuje napríklad portál Politico, platby v niektorých chudobnejších častiach Talianska môžu dosahovať takmer úroveň miestnej čistej priemernej mzdy. Práve na juhu krajiny pritom žije až 70% poberateľov RdC.

A koľko takéto nemastné-neslané výsledky stáli Talianskych daňových poplatníkov? Kumulatívne náklady za obdobie 2019-2021 dosiahli 20 miliárd eur. V roku 2022 údajne išlo o výdavky v hodnote približne 8 miliárd eur. Je to veľa alebo málo? Ak to porovnáme so slovenským systémom hmotnej núdze (160 mil. eur v roku 2023) je to nesmierne veľa, a to aj po zohľadnení vyššej cenovej úrovne a počtu obyvateľov. Plošné výdavky s nedostatočnou účinnosťou ale treba hodnotiť predovšetkým v kontexte Talianskeho verejného dluhu vo výške 144 % HDP v roku 2022, druhého najvyššieho v EÚ po Grécku.

Záver

Experiment s názvom Reddito di cittadinanza narazil na tradičné problémy centrálne naplánovaných politik. Na niektorých miestach zasiahol len minimálnu časť tých, ktorým mal pomôcť. Na iných miestach z neho benefitovali aj ľudia, ktorí ho pravdepodobne ani nepotrebovali. Navyše sa zdá, že centrálne určené hodnoty príspevkov viedli k odradeniu občanov v najchudobnejších častiach Talianska od hľadania práce. Paradoxne tak politika môže viesť k zväčšeniu ekonomických rozdielov v rôznych častiach Talianska.

Na záver treba poznamenať, že vzhľadom na ciele na časť spoločnosti a podmienenosť čerpania táto politika nespĺňa dve podmienky UBI – plošnosť a nepodmienenosť. V odpovedaní na otázku „je UBI dobrý nápad?“ nám teda analýza RdC príliš nepomôže.

Aj vy môžete prispieť k slobodnejšej a vzdelanejšej spoločnosti na Slovensku.
Podporte naše aktivity, a my budeme môcť pracovať o to intenzívnejšie.

Ďakujeme, každú vašu podporu si veľmi vážime.

Nové publikácie

Chlieb a politika

Ceny potravín na Slovensku začiatkom roka 2023 dosahovali medziročný rast cez 20 %, čím sa zaradili na najvyššie miesta v rámci štátov EÚ. Tento vývoj viedol k oživeniu diskusie o rôznych regulačných zásahoch do trhu s potravinami, najmä v kontexte parlamentných volieb 2023. Takéto zásahy majú na Slovensku bohatú históriu a sú postavené výhradne na anekdotických príkladoch, mylných predstavách politikov a chýbajúcich faktoch. V publikácii **Chlieb a politika** predstavujeme stručné analytické zhrnutie situácie s cenami a s predajom potravín na Slovensku. Postupne čitateľovi ukážeme vývoj cien potravín, načrtneme príčiny inflácie a jej efekty na správanie aktérov v ekonomike, najmä v súvislosti s maloobchodom.

V ďalšej časti popisujeme vývoj tržieb v maloobchode, finančné výsledky potravinového maloobchodu, zamestnanosť a mzdy. Nájdete tu aj aj sektorové porovnanie marží a výpočet miery konkurencie v odvetví potravinového maloobchodu.

Tretia časť popisuje niektoré regulačné zásahy v zahraničí, existujúce aj navrhnuté regulačné zásahy na Slovensku a ich negatívne efekty na trh a spotrebiteľa.

Cieľom tejto publikácie je prezentovať fakty, pomôcť k tvorbe informovaných politík, a naopak zabrániť možným populistickým krokom, ktoré by ohrozili nielen celý sektor maloobchodu, ale zároveň poškodili všetkých slovenských spotrebiteľov.

K téme sme nahrali aj podcast **#INESSnaDNES** s podtitulom **Kto môže za vysoké ceny potravín?** Nájdete ho [na tomto linku](#).

Sladké daňové pokušenie: Daň z cukru zúži vašu peňaženku, ale nie postavu

Pred 10 rokmi v reakcii na poslednú ekonomickú krízu viaceré krajiny zaviedli aj jednu z tzv „daní z hriechu“ - daň z cukru. Dnes tento návrh opäť leží aj na pracovných stoloch politikov, je aj súčasťou viac ako 100 konsolidačných návrhov končiacej úradníckej vlády premiéra Ódora.

Dnes s odstupom dekády teda máme možnosť sledovať efekty tejto dane. Existujúce štúdie síce pomerne jednoznačne dokazujú, že dane z cukru znižujú dopyt po sladených nápojoch, avšak nie je na ich základe možné vyvodiť jednoznačný záver o dopadoch na samotnú mieru nadváhy a obezity.

V publikácii **Sladké daňové pokušenie: Daň z cukru zúži vašu peňaženku, ale nie postavu** sa tejto téme venujeme bližšie. Analyzujeme situáciu ohľadom nadváhy a obezity na Slovensku, spotreby cukru a sladených nápojov. Napríklad spotreba sladených nápojov na Slovensku medzi rokmi 2010 a 2022 klesla o 33 %. Vynára sa tak otázka, aký vplyv na nadváhu a obezitu by daň z cukru mala.

Vzhľadom na nejednoznačnosť účinnosti zdaňovania sladených nápojov pri boji s obezitou v dostupnej literatúre, absenciu komplexných dát popisujúcich príčiny prevalencie obezity na Slovensku, ako aj nepredstavenie iných motivačných a vzdelávacích prístupov na riešenie toho problému, navrhujeme túto daň na Slovensku neprijat.

Degrowth: zlá odpoveď na dôležitú otázku

Vo svete sa v médiách čoraz častejšie spomína nové hnutie menom degrowth. Po slovensky by sme ho mohli nazvať nerast. Cieľom tohto hnutia je riešiť aktuálne environmentálne výzvy prostredníctvom opustenia „paradigmy ekonomického rastu“.

Avšak život a ľudstvo ako ho dnes poznáme, existuje len vďaka ekonomickému rastu. Bez rokov, dekád a storočí ekonomického rastu by sme dnes neriešili tému životného prostredia. A to nie z dôvodu, že by nutne bolo v takom dobrom stave, ale z dôvodu, že by nás trápili iné problémy ako hlad, zima, choroby, detská úmrtnosť a podobne. V publikácii **Degrowth: zlá odpoveď na dôležitú otázku** vysvetľujeme, že ekonomický rast nie je len o tom, že si môžeme kúpiť novšie telefóny a ísť viackrát do roka na dovolenku. Ekonomický rast je aj o tom, že si môžeme dovoliť vzdelávať naše deti do veku 25 rokov, kým začnú pracovať. Že dokážeme zaplatiť drahú zdravotnú starostlivosť, postarať sa o starých a odkázaných ľudí. Alebo že do práce nechodíme len po výplatu, ale aj preto, že nás naplňa.

Pokiaľ pre vás degrowth znamená skromnosť, nenáročnosť, bohatý duševný život, je to chvályhodný osobný morálny postoj, ktorý má svoje pevné miesto na Zemi. Pokiaľ má ale degrowth znamenať politickú a ekonomickú koncepciu budúcnosti človeka na Zemi, bude sa veľmi ťažko presadzovať. Znamená by prekorenie civilizačných základov, násilné prerozdeľovanie globálnych rozmerov, konzervovanie chudoby a veľmi pravdepodobne aj zhoršenie kvality životného prostredia.

Na tému degrowthu sme v novembri zorganizovali aj diskusiu zo série **Ekonomické reči, záznam si môžete pozrieť tu**.

Paleo žiaci v stredovekej škole v digitálnej dobe

O fungovaní dnešného vzdelávania je potrebné si uvedomiť dve kľúčové veci. Po prvé, školstvo ako ho dnes poznáme je z historického pohľadu experiment. Funguje len pár storočí, pričom ľudia boli a sú odkázaní na vzdelávanie stovky tisíc rokov. Učenie sa tu bolo pred školami. Po druhé, školstvo ako ho dnes poznáme, je extrémne zotrvačná a konzervatívna inštitúcia. Len veľmi pomaly sa dokáže meniť, prispôsobovať zmenám alebo akceptovať nové poznatky a inovácie. Školy mojich rodičov a mojich detí vyzerajú podobne.

Z dôvodu experimentálnosti a zotrvačnosti je potrebné mať otvorenú myseľ novým prístupom a pohľadom, ktoré úplne nezapadajú do fungovania dnešného školstva. A to predovšetkým, keď ide o nové prístupy a pohľady, ktoré sú ukotvené v našej evolučnej minulosti a vychádzajú z vrodenej psychologických predispozícií. A práve takýto návrh predstavujeme v našej publikácii **Paleo žiaci v stredovekej škole v digitálnej dobe**. Ukazujeme, že ľudia sú kultúrne tvory, ktoré sú odkázané na sociálne učenie sa. Teda učenie sa jedného človeka od druhého. S tým sú spojené rôzne výzvy, ktoré museli ľudia vo svojej evolučnej histórii riešiť. Konkrétne museli identifikovať správneho „učiteľa“; presvedčiť ho, aby sa poddelil o vedomosti a zručnosti; a byť schopní sa ich naučiť od neho.

Na záver v krátkosti ukazujeme príklady škôl a modelov vzdelávania, ktoré úspešne využívajú niektoré aspekty našej psychiky sociálneho učenia sa.

Drahá budúcnosť zdravia

Slovenské zdravotníctvo bude v najbližších dekádach výrazne ovplyvnené starnutím obyvateľstva. Ľudia sa už dnes dožadujú nových spôsobov liečby, ktoré však často prichádzajú s nezanedbateľnou cenovkou. Počet starých a teda viac chorých ľudí bude v budúcnosti len zvyšovať. Tento vývoj bude nutne spojený so stúpajúcimi výdavkami na zdravotníctvo.

V INESS sme pripravili publikáciu **Drahá budúcnosť zdravia**, v ktorej analyzujeme publikáciu Európskej komisie (EK) Ageing report 2021. Prepočítali sme ho do roku 2030 a premenili z relatívnych hodnôt na eurové.

V závislosti od naplnenia predpokladov predikujú scenáre EK rozdiely vo výdavkoch oproti základnému scenáru od 310 miliónov eur do 1,96 miliardy v roku 2030.

Kumulatívne rozdiely oproti základnému scenáru za obdobie 2024-2030 sa pohybujú od 4,89 miliardy do 11,11 miliardy eur.

Tejto téme sme tiež venovali [jeden z dielov podcastu #INESSnaDNES](#), kde hovoríme aj o tom, že už aj ten najoptimistickejší scenár (prakticky nereálny) - prognozuje pre rok 2030 takmer dvojnásobný nárast výdavkov oproti roku 2019. V roku 2019 boli celkové výdavky na zdravotníctvo 5,2 miliardy eur, pre rok 2030 hovorí aj najoptimistickejšia prognóza EK o výdavkoch v objeme 9,9 miliardy eur.

Ako menej plytvať v zdravotníctve

Asi v máloktovej oblasti života na Slovensku sa mantra ekonómov, že žijeme vo svete neobmedzených túžob ale obmedzených zdrojov, prejavuje tak výrazne, ako v zdravotníctve.

Že by sa slovenské zdravotníctvo potešilo väčšiemu množstvu zdrojov popierať nejdeme (tému sme venovali jednu celú publikáciu - vid' vyššie), nie je však pravda, že priestor na zefektívňovanie systému sa minul. Práve preto sa tejto téme venujeme v publikácii **Ako menej plytvať v zdravotníctve**.

Zefektívňovanie (čítaj „odstraňovanie plytvania a chýb“) sa totiž nemusí týkať len materiálnych aspektov. „Lean“ je stratégia, ktorá má za cieľ zefektívňovať systém alebo procesy organizácie. Jej pôvod nie je v zdravotníctve - filozofia Lean (v preklade „štíhly“) je pripisovaná Taiichi Ohnovi, ktorý vďaka nej revolucionizoval výrobný proces firmy Toyota. Je zameraná na odstránenie **8 typov plytvania**:

Chyby, nadmerné spracovanie, nadvýroba, čakanie, zásoby, transport, pohyb a nevyužitý talent.

Napriek tomu, že tieto termíny môžu evokovať skôr industriálny výrobný proces (keďže v tomto kontexte vznikla), je možné ich elegantne preniesť aj do zdravotníctva. Táto stručná publikácia má za cieľ popísať, kde všade je možné systém zefektívniť pohľadom cez filozofiu Lean. Zároveň každý z typov plytvania napájame na slovenský kontext.

Slovenské zdravotníctvo 2023 - 2030: Problémy a ich zlepšenia

Zdravotníctvo prechádza ťažkým obdobím, ktorého koniec je v nedohľadne. Bude stále ťažšie zlepšovať situáciu čiastkovými zmenami, mikromanažmentom a peňažnými injekciami.

Čo sú však tie povestné „reformy“? INESS ponúka odpoveď v publikácii **Slovenské zdravotníctvo 2023 - 2030: problémy a ich zlepšenia**. Sme presvedčení, že vymenúvať problémy nestačí, treba sa baviť o konkrétnych riešeniach.

V publikácii nájdete 36 opatrení rozdelených do 11 oblastí na zmenu:

- I. Autonómia a decentralizácia namiesto mikromanažmentu
- II. Konkurencia
- III. Reforma financovania
- IV. Budovanie skutočného poisťného systému
- V. Komplexná definícia nároku
- VI. Prilákanie nového kapitálu
- VII. Otvorenosť systému
- VIII. Nové riešenia pre viac pracovnej sily
- IX. Nové riešenia pre drahé inovatívne lieky
- X. Prioritizujúce zdravotníctvo
- XI. Návrat zodpovednosti za zdravie pacienta do vlastných rúk

Opatrenia v nej nepopisujeme detailne. Jednotlivým opatreniam sa budeme postupne venovať v nasledujúcich týždňoch, mesiacoch a rokoch. Veríme, že sa nám publikáciou podarí vyvolať debatu aj o kontroverznejších otázkach.

Podujatia

Ekonomický base camp 2023

Druhý ročník Ekonomického base campu (EBC), ktorý organizuje INESS, sa konal od 26. do 29. októbra 2023. Tento štvordňový vzdelávací seminár sa zameriaval na aktuálne ekonomické témy a privítal 33 študentov stredných a vysokých škôl v hoteli Bystrička pri Martine.

Tento štvordňový vzdelávací seminár, vytvorený pre študentov stredných a vysokých škôl, sa zameriaval na témy, ktoré aktuálne hýbu ekonomickým svetom. Privítali sme na ňom mimoriadne zvedavých a talentovaných študentov z celého Slovenska. V sobotu večer ich čakala aj skupinová prezentácia, kde mali za úlohou prevziať rolu „osvietených ministrov“ a predstaviť svoje plány a argumenty, ako by hospodárili na Ministerstve pôdohospodárstva, školstva, dopravy, práce či zdravotníctva. Za jeden deň sa tak museli oboznámiť s rozpočtami a problémami jednotlivých rezortov. Súťažiaci si so zadaním poradili veľmi dobre a mnohé z ich riešení by mohli byť inšpiráciou pre niektorých politikov.

Prednášajúcimi na tohtoročnom EBC boli domáci analytici z INESS Martin Vlachynský, Radovan Ďurana, Richard Vilkus, Róbert Chovanculiak a Juraj Karpiš a z Prahy sme privítali Pavla Potužáka z Národohospodárskej fakulty VŠE.

Viac o podujatí sa [dozviete tu](#), tešíme sa na ďalší ročník!

Ekonomické reči #27: Fenomén degrowth: Rásť či nerásť?

V utorok, 21. novembra 2023 sme mali potešenie opäť vás privítať na diskusnom formáte Ekonomické reči. Tentoraz sme v príjemnom prostredí pri pive/vínku/čaji debatovali na tému: Fenomén degrowth: Rásť či nerásť? Diskutujúcimi boli **Tomáš Imrich Profant**, docent z Katedry medzinárodných politických vzťahov na Ekonomickej univerzite v Bratislave a **Róbert Chovanculiak**, analytik INESS, moderoval **Radovan Ďurana**, takisto z INESS.

Ako prvý sa k téme vyjadril Tomáš Imrich Profant, ktorý predstavil ideu degrowthu a vysvetlil, čo sú ciele hnutia a ako si degrowth hnutie predstavuje fungovanie ekonomiky a spoločnosti. Róbert Chovanculiak pokračoval svojím pohľadom na hnutie degrowth a protiargumentmi. Diskusia sa rozvíjala okolo množstva tém súvisiacich s degrowthom - ochrana životného prostredia, problematika udržateľného rastu, ekonomická situácia rozvojových krajín či rôzne modely fungovania ekonomiky a spoločnosti. Po moderovanej diskusii medzi rečníkmi nastal čas na otázky publika - o (ne)možnosti zlúčenia degrowthu s ekonomickým rastom, (ne)udržateľnosť terajšieho ekonomického rastu či ako sa degrowth filozofia odpovedá na otázku, ako skĺbiť degrowth, demokraciu a obmedzovanie určitých činností/slobôd.

Záznam diskusie je k dispozícii [na YouTube kanáli INESS](#) či podcastových platformách ako nový diel podcastu #navrsku.

S ďalšími Ekonomickými rečami sa na vás tešíme nabudúce, už v novom roku 2024! Ak máte akékoľvek ďalšie otázky, postrehy či návrhy na témy, ktoré by ste radi na Ekonomických rečiach rozobrali, budeme radi, ak nám dáte vedieť na našich sociálnych sieťach, alebo e-mailom na ina.secikova@iness.sk.

Seminár pre médiá: Sladké daňové pokušenie

Vo štvrtok 19. októbra 2023 sa v priestoroch INESS uskutočnil seminár, na ktorom sme predstavili novú publikáciu s názvom **Sladké daňové pokušenie: Daň z cukru zúži vašu peňaženku, ale nie postavu.**

Daň z cukru je v súčasnosti mimoriadne aktuálnou témou predovšetkým z dôvodu jej zaradenia do balíčka opatrení na ozdravenie verejných financií, ktorý pripravila úradnícka vláda Ľudovíta Ódora. Autori návrhu daň z cukru prezentujú ako nástroj na znižovanie miery nadváhy a obezity, naša publikácia však poukazuje na to, že ide o komplexnú problematiku a na základe existujúcej vedeckej literatúry nie je možné spraviť jednoznačný záver o vplyve dane z cukru na mieru nadváhy a obezity v krajine.

V konečnom dôsledku tak hrozí, že daň z cukru sa stane len ďalšou položkou ťahajúcou peniaze z vreciek spotrebiteľov, ale nenapĺňajúcou svoj cieľ. Navyše by jej zavedením došlo k posilneniu postavenia pestúnskeho štátu na úkor osobnej zodpovednosti.

Viac sa o téme dočítate v publikácii aj v tomto Market Finesse [na strane 20](#) a podcast [#INESS na DNES nájdete tu](#).

Seminár pre médiá: *Drahá budúcnosť zdravia*

V utorok 14. novembra sa v priestoroch INESS uskutočnil seminár, na ktorom sme médiám predstavili novú publikáciu **Drahá budúcnosť zdravia**.

Tlak na slovenské zdravotníctvo sa bude (nielen) v dôsledku demografickej zmeny v najbližších rokoch zvyšovať a do sektora bude potrebné zabezpečiť prílev nových zdrojov. Objem týchto zdrojov v publikácii Ageing report vyčísluje Európska komisia, ktorá pripravila 12 scenárov vývoja výdavkov do roka 2070. My v INESS sme tieto scenáre prepočítali do roku 2030 a porovnali ich s doterajším vývojom verejných výdavkov. Táto analýza demonštruje, že v nasledujúcich rokoch bude do systému zdravotníctva potrebné doplniť stá milióny eur.

Viac sa o téme dočítate v publikácii aj v tomto **Market Finesse** na strane 22 a **podcast #INESSnaDNES** nájdete tu.

Prednášky *Ceny štátu*

V rámci projektu **Cena štátu** sme počas uplynulých dvoch mesiacov zrealizovali osem prednášok pre študentov stredných škôl na východnom Slovensku a po jednej prednáške v Malackách, Bratislave a Martine. V roku 2024 máme naplánovaných vyše dvadsať prednášok po školách na strednom a západnom Slovensku.

Ak sa Vaša škola ešte neprihlásila so záujmom o prednášku *Ceny štátu*, kde vám a vašim študentom predstavíme celý **Vesmír verejných výdavkov**, pokojne nás kontaktuje e-mailom na richard.vilkus@iness.sk.

INESS v Bundestagu

V dňoch 29. 11. až 1. 12. 2023 sa v nemeckom Postupime uskutočnilo stretnutie zástupcov členských think tankov medzinárodnej siete **4liberty.eu**. Táto sieť združuje 19 organizácií zo strednej a východnej Európy a Pobaltia, ktorých spoločným cieľom je obhajoba slobody, voľného trhu, vlády práva a vlastníckych práv.

INESS na ňom reprezentoval jeho riaditeľ **Richard Ďurana**. Stretnutie sa uskutočnilo v Postupime v dome, kde na sklonek druhej svetovej vojny sídlil americký prezident Harry Truman (sprevádzal ho poradca Dwight Eisenhower a mladučký novinár John F. Kennedy, obaja sa stali nasledujúcimi prezidentmi USA) a kde sa rozhodovalo o spôsoboch ukončenia vojny a prijalo rozhodnutie ohľadom zvrhnutia atómovej bomby na Hirošimu a Nagasaki. Na trojdňovom stretnutí sa členovia siete nielen vzájomne informovali o svojich prebiehajúcich projektoch a úspechoch v nedávnej minulosti, ale tiež plánovali spoločné aktivity na najbližší rok.

Súčasťou stretnutia bolo aj rokovanie v nemeckom Bundestagu o monitorovaní prístupového procesu Ukrajiny do Európskej únie za účasti niekoľkých členov nemeckého parlamentu a novinárov významných nemeckých médií.

INESS na Liberty Forum 2023 a COO Summite

INESS je už 16 rokov súčasťou najväčšej celosvetovej siete liberálnych a protrhových think-tankov [Atlas Network](#). Aj tento rok v novembri sa **Radovan Ďurana** v New Yorku zúčastnil COO Summitu a následne konferencie Liberty Forum 2023.

COO Summit

COO Summit je stretnutie „šéfov prevádzky“ vybraných think tankov z celého sveta. Odmeňovanie, hodnotenie, výber pracovníkov až po spôsoby komunikácie s politikmi, to všetko sú témy, kde si zúčastnení vymieňajú osvedčené praktiky ale aj negatívne skúsenosti. Ako zdroj dobrých nápadov a užitočných postupov je toto podujatie nenahraditeľné.

Atlas Liberty forum a Liberty dinner 2023

Atlas Network už spája takmer 600 organizácií z celého sveta. Novembrový Atlas Liberty Forum v New Yorku má „celosvetový“ charakter s najväčšou účasťou, popri tom existujú ešte kontinentálne verzie, napr. posledný Europe Liberty Forum sa konal na jar v Prahe.

Dva dni prednášok, diskusií a workshopov sú tradične zavŕšené slávnostným Liberty Dinner, na ktorom sa zúčastnilo viac ako 700 ľudí nielen z think tankov ale aj z radov donorov tohto hnutia. Na večeri boli vyhlásení víťazi viacerých súťaží. [Cenu Templeton Freedom Award](#) a odmenu 100 000 USD tentokrát získal filipínsky think tank Foundation for Economic Freedom. Cenu získal za úspešný tlak na zmenu legislatívy, ktorá umožnila liberalizáciu energetických a mobilných trhov na Filipínach.

INESS získal ocenenie [Templeton Freedom Award](#) v rokoch 2008 a 2010.

Ďalšiu cenu vo výške 50 000 USD získal think tank, ktorý sa snaží meniť legislatívu a podporovať zlepšenie podmienok podnikania v Kurdistane.

Liberty forum je výnimočné podujatie, ktoré má silnú nabíjaciu schopnosť. Človek má možnosť sledovať úspechy aj neúspechy iných podobných organizácií, ale hlavne pocítiť celosvetovú pôsobnosť hnutia, ktorého cieľom je viac slobody v rozhodovaní ľudí.

INESS na konferencii Trend zdravotnícky manažment 2023

V utorok 17.10. 2023 sa v Double Tree Hilton v Bratislave uskutočnil ďalší ročník tradičnej konferencie Zdravotnícky manažment organizovanej magazínom Trend.

V rámci panelovej diskusie venovanej inováciám sa zúčastnil aj analytik INESS **Martin Vlachynský**. Spoludiskutujúcimi boli Radoslav Kaminský, Siemens Healthineers, Marián Jánoš, Výkonný riaditeľ Dr.Max Slovensko, Peter Lukáč, Riaditeľ NCZI, Vladimír Dvorový, Lekár, NsP Trebišov a.s. Moderátorom bol Tomáš Szalay.

INESS pri okrúhlom stole Zdravotníckeho denníka

Vo štvrtok 26.10.2023 sa v priestoroch hotela Marrol's v Bratislave uskutočnil okrúhly diskusný stôl Zdravotníckeho denníka.

Témou diskusie boli najmä systémové otázky v zdravotníctve na najbližšie roky.

Medzi pozvanými diskutujúcimi bol aj analytik INESS **Martin Vlachynský**, v ktorého príspevkoch zaznelo napríklad aj že „Nieкто musí povedať pacientom, že existujú limity. Zvlášť v postsocialistických krajinách je to veľký problém“.

INESS na 24. lekárnickom kongrese

V sobotu 14. októbra 2023 sa v žilinskom hoteli Holiday Inn uskutočnil 24. lekárnicky kongres pod záštitou distribučnej spoločnosti Unipharma.

Zhruba 400 divákov si vypočulo prednášky na rôzne témy, do stavu lekárenského trhu na Slovensku, cez inovácie v lekárstve až po zmeny v legislatíve. Analytik INESS **Martin Vlachynský** sa vo svojej prednáške zamerlal na aktuálny ekonomický vývoj na Slovensku.

Vianočný večierok WINESS 2023

Vo štvrtok, 14. 12. 2023, sa uskutočnil WINESS (vianočný večierok INESS).

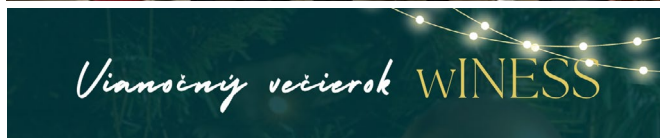
Vianočný čas je obdobím spolupatričnosti a zdieľania okamihov s tými, ktorých máme radi. V INESS-e sme preto v tomto duchu pokračovali v našej tradícii a pripravili sme si vianočný večierok, ktorý nám umožnil spojiť sa s našimi sponzormi, novinármi, súčasnými aj bývalými spolupracovníkmi a kamarátmi.

Tento rok sme sa ale rozhodli pre zmenu a po prvýkrát sme opustili naše bežné kancelárske prostredie. Teší nás, že sme mohli našich hostí privítať v o niečo veľkorysejších priestoroch - v reštaurácii Minerva na Michalskej ulici v Bratislave.

Zdieľanie názorov, myšlienok a skúseností pre nás vždy bolo dôležité a práve tento večer nám poskytol ideálnu príležitosť na ich vzájomnú výmenu.

V neformálnom prostredí s pohárom chutného vína od rodinného vinárstva **Štyri ruky**, sme mali príležitosť vytvoriť nové a prehĺbiť už existujúce vzťahy s hosťami, medzi ktorými nechýbali novinári, ľudia z verejnej správy, zástupcovia iných think tankov, politici, podnikatelia, podporovatelia INESS a samozrejme naši bývalí i súčasní spolupracovníci. Vzájomné diskusie boli obohacujúce a poskytli nám nové perspektívy a inšpirácie do nasledujúceho roka aj vzdialenejšej budúcnosti.

Všetkým hosťom **ďakujeme za návštevu** a už teraz sa tešíme na ďalší WINESS!

Vlogy a podcasty

Na Vřšku #125 - Degrowth: aký by bol svet bez rastu?

Degrowth (alebo slovensky „nerast“) je myšlienkové hnutie snažiace sa predstaviť víziu sveta, v ktorom je ekonomický rast nahradený niečím iným. V rámci diskusií Ekonomické reči voči sebe zasadli Robert Chovanculiak a Radovan Ďurana verzus docent Tomáš Profant z Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave.

K téme sme na jeseň 2023 vydali aj publikáciu s názvom **Degrowth: zlá odpoveď na dôležitú otázku**. Nájdete ju aj v tomto Market **Finesse** na strane 21.

Na Vřšku #124: Ekonomický rast s Pavlom Potužákom

Je ekonomický rast dobrý? Prečo o ňom hovoríme až posledných 200 rokov? O téme ekonomického rastu sme sa na **Ekonomickom Base Campe** #navrsku rozprávali s českým ekonómom Pavlom Potužákom.

Sledovať ho môžete na X pod menom @PavelPotuzak.

INESS na DNES #101: Drahá budúcnosť zdravia

Koľko peňazí si bude naše zdravotníctvo vyžadovať v nasledujúcich rokoch? O prognózach v 12 scenároch (každý v závislosti od konkrétneho faktora) od Európskej komisie do roku 2070 a tiež ich prepracovaných verziách do roku 2030 našimi analytikmi sa rozprávame v aktuálnom #INESSnaDNES. Matej Bárta bude hovoriť aj o tom, že aj ten najoptimistickejší scenár (prakticky nereálny) - prognozuje pre Slovensko pre rok 2030 takmer dvojnásobný nárast výdavkov oproti roku 2019.

Viac o rovnomennej publikácii sa dočítate aj v tomto Market **Finesse** na strane 22.

INESS na DNES #100: Chlieb a politika

Ceny potravín už dlhšiu dobu výrazne rastú. Kto za to môže? Dajú sa splniť silácke sľuby z predvolebných kampaní o tom ako kto „zatočí“ s cenami potravín? (.. samozrejme, že nie.) O tom, aké sú skutočné dôvody za rastom cien potravín, ako sa vyvíjali ceny v priebehu posledných rokov na Slovensku, aké sú reálne zisky v maloobchode u nás, ale aj o regulačnej politike orbánovského Maďarska, ktorý je exemplárnym príkladom „ako to nerobiť“. Vypočujte si #INESSnaDNES s Martinom Vlachynským.

Viac o publikácii Chlieb a politika sa dočítate aj v tomto Market **Finesse** na strane 20.

INESS na DNES #99: Daň z cukru: Sladké daňové pokušenie

Ako sa starať o kvalitnejší a zdravší život občanov, alebo ako vybrať viac daní do štátneho rozpočtu? Aj takúto otázku vyvolávajú tzv. dane z hriechu – jednou z nich opäť aktuálna daň z cukru. Máme v rukách vôbec kvalitné vstupné dáta o spotrebe cukru? Ako sa ne-preukazuje vplyv takejto dane v krajinách, kde je zavedená na spotrebe cukru a miere nadváhy? A do akej miery by mal štát zasahovať do našich rozhodnutí a životov? O tom všetkom a aj o nezamyšľaných dôsledkoch politik, a teda aj dane z cukru sa v #INESSnaDNES rozprávame s Matejom Bártom a Radovanom Ďuranom.

Viac o publikácii sa dočítate aj v tomto Market **Finesse** na strane 20.

INESS do UCHA #47: Ako zabetónovať plytvanie v rozpočte? Vyššími daňami

Na Slovensku je hlboko usadená politická kultúra, že hrdina je ten, kto pomôže všetkým a nie ten, kto pomôže núdznym. Plošná pomoc všetkým, nech to stojí čo to stojí. Poskytovanie dávok všetkým bez ohľadu na ich potreby vidíme v rodinnej politike, v 13. dôchodkoch, v školstve, ... dalo by sa pokračovať. Nie je to ani prejav sociálnej demokracie, je to prejav rozpočtového populizmu a politickej krátkozrakosti. Vypočujte si komentár Radovana Ďuranu ako #INESSdoUCHA.

INESS do UCHA #46: Mali by byť vo verejnom sektore vyššie mzdy ako v súkromnom sektore?

Vo verejnej správe sa pracuje o 13 % menej hodín, ako v súkromnom sektore. Dáta pre rok 2022 ukazujú, že priemerná mzda v súkromnom sektore bola 1 384 eur, zatiaľ čo priemerná mzda štátnych zamestnancov dosahovala 1 632 eur. Je to len platmi lekárov a učiteľov? Alebo je to dôsledok nedávneho plošného predvolebného zvyšovania platov? Potrebujeme to vedieť. Vypočujte si viac od Radovana Ďuranu v jeho komentári ako #INESSdoUCHA.

INESS do UCHA #45: INESS hodnotí Programové vyhlásenie vlády

Programové vyhlásenie vlády zásadne neprekvapilo. Jeho názov by však skôr mal byť **MY VÁM NAPLÁNUJEME, AKO LEPŠIE, POKOJNEJŠIE A BEZPEČNEJŠIE ŽIŤ.**

Vypočujte si, ako INESS hodnotí Programové vyhlásenie v audioformáte #INESSdoUCHA.

INESS do UCHA #44: Ceny potravín lákajú populistov

Chlebové témy? Máme dostatok! Vypočujte si #INESSdoUCHA od Martina Vlachynského o tom, čo sa udeje, ak sa politici rozhodnú „zachraňovať“ „svojich“ občanov a snažia sa prikázať cenám, ako sa majú správať. Áno, stane sa presne to, o čom píšu učebnice: množstevné limity na nákup, nedostatok tovarov a vo finále švihne bič druhým koncom - a máme násobne vyššie ceny.

Viac sa dočítate v publikácii aj tu v Market **Finesse** na strane 20.

INESS do UCHA #43: Spojme plátanie dier s kvalitou

Ficova nová vláda bude v zaujímavej situácii. Od roku 2006, kedy prvýkrát nastúpil, sa dosiaľ len raz (v roku 2009) ocitol v riadnej ekonomickej šlamastike. Apokalyptický scenár je, že nová vláda úplne odignoruje realitu a pôjde ďalej rozpočtové „bomby“. Reálnejší je však taký scenár, že bude s výdavkami aspoň chvíľku krotkejšia. Je možné pri „plátaní dier“ zlepšovať aj kvalitu? Vypočujte si komentár Martina Vlachynského ako #INESSdoUCHA.

Cena štátu

Už od roku 2006 vám prinášame **projekt Cena štátu**, ktorého cieľom je priblížiť verejnosti jednoduchou formou zložité a komplexné údaje z prostredia verejných financií. Veríme, že aj vďaka nemu prispievame k znižovaniu tzv. fiškálnej negramotnosti, aby občania - voliči rozumeli proporciám a dopadom politických návrhov na ich blahobyť aj peňaženku.

Aj na týchto miestach vám pravidelne prinášame novinky zo sveta verejných výdavkov - ktorého ilustračnou vlajkovou loďou je plagát **Vesmír verejných výdavkov**.

Už čoskoro sa pustíme do výroby nového vesmíru pre rok 2024.

V decembri nám nová vláda predstavila nový rozpočet verejnej správy na rok 2024 s výhľadom na roky 2025-2027, ktorému sme venovali najviac pozornosti. V súčasnej situácii verejných financií je pre vládu výzvou, ako dokáže verejné výdavky konsolidovať a zabrániť extrémnemu nárastu deficitu v ďalších rokoch. V prvom kroku sme sa pozreli na zamestnanosť vo verejnej správe za posledných desať rokov.

V grafe je zobrazený nárast počtu zamestnancov od roku 2015 a nárast mzdových kompenzácií v miliardách eur. Medzi rokmi 2015 až 2024 je nárast mzdových nákladov bežmála 100 %.

Po schválení finálneho rozpočtu verejnej správy v NRSR sa pustíme do hlbšej analýzy a prípravy nového Vesmíru verejných výdavkov pre rok 2024.

V prípade záujmu o **prednášku Cenu štátu aj na vašej strednej škole** sa nám ozvite e-mailom na: richard.vilkus@iness.sk.

Tešíme sa na stretnutie!

INESS publikácie

Index pestúnskeho štátu sleduje reguláciu životného štýlu občanov v krajinách Európy už od roku 2016. Zostavuje ho združenie think tankov Epicenter. Kompletné výsledky Indexu sú zverejnené na stránke www.nannystateindex.org. Slovensko si v Indexe polepšilo z 23. na 25. miesto. Index je ako golf; je lepšie mať menej bodov.

Slovensko dlhodobo zažíva nedostatok zdravotníckych pracovníkov. Následkom starnutia obyvateľstva sa však v nasledujúcich rokoch situácia ešte zhorší a dôjde k zvýšeniu záťaže pre zdravotnícky systém. Ako sa zvyšujúce sa čísla pacientov a znižujúce čísla zdravotníkov budú vyvíjať?

ATMPs sa svojím charakterom vymykajú z regulačno-logisticko-ekonomického rámca „bežných“ liekov. Publikácia je určená pre tých, ktorí sa chcú dozvedieť viac o špecifikách ATMPs. Nemá ambíciu navrhnúť konkrétne regulačné či iné zmeny. Cieľom je posilniť diskusiu odborníkov a oboznámiť širšiu verejnosť s jej existenciou.

Publikácia **Monokultúra, domestikácia a evolúcia v školstve** popisuje základný problém školstva, definuje jeho príčinu, navrhuje riešenie a ukazuje možné výsledky. Problémom je monokultúra vzdelávania zapríčinená domestikáciou štátom. Riešením je rozmrazenie evolúcie, ktorej výsledkom bude diverzita vo vzdelávaní.

Singapurský zdravotný systém obsahuje dva elementy, ktoré budú kľúčové pre udržanie dostupnej a kvalitnej zdravotnej starostlivosti. Motivuje jednotlivcov k osobnej zodpovednosti a snaží sa zdravotnícke zariadenia a personál využívať čo najefektívnejšie zameraním sa na maximalizáciu hodnoty a prenesenie časti starostlivosti do komunit.

Investičné stimuly sú nástroje porušujúce trhové princípy. Tento fakt si uvedomuje väčšina ekonómov aj politikov, no zároveň sú obhajované ako nevyhnutné a relatívne lacné opatrenia na postrčenie ekonomiky vpred. INESS naďalej zdôrazňuje potrebu prejsť od stimulovania vybraných „víťazov“ k zlepšovaniu podnikateľského prostredia ako celku.

INESS knihy

Kniha **Zlé peniaze** od Juraja Karpiša hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou“ je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovať. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

Žiaden ekonomický model nedokáže zabezpečiť, aby každý občan krajiny jazdil na Rolls-Royce, hoci ho dokážeme vyrobiť. To platí aj v zdravotníctve. Množstvo finančných zdrojov v systéme je v každom časovom bode dané. „Niečo“ musí rozhodnúť o tom, ako budú tieto zdroje rozdelené. Touto témou sa zaoberá vo svojej knihe **Inovatívne lieky** - právne a etické otázky Katarína Fedorová.

Kniha **Pokrok bez povolenia** od Róberta Chovanculiaka je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvy kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci“ a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

INESS spojil 10 autorov zo Slovenska a Česka, aby poskytli svoj pohľad na zaujímavé ekonomické a spoločenské aspekty krízy spojennej s pandémiou koronavírusu. V knihe **Dedičstvo koronakrízy** sa napríklad dozvieme, ako zlepšiť proces schvaľovania liekov, krotiť domýšľavých expertov, lepšie nakupovať vakcíny, vytvárať paralelné spoločenstvá, pracovať cez internet, využívať trh a podnikateľov v boji s vírusom, alebo nezneužívať centrálnu banku.

Všetky publikácie a Policy Notes si môžete zdarma stiahnuť na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.

Knihy je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS (okrem e-kníh) alebo na dobierku objednávkou cez sekciu Knihy na stránke iness.sk.